

Efektivita edukačního procesu v Cochemské praxi

Bc. Anna Výmolová

Diplomová práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Anna Výmolová
Osobní číslo: H21331
Studijní program: N0111A190013 Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Efektivita edukačního procesu v Cochemské praxi

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti edukace rodičů, role sociálních pracovníků v rozvodovém řízení a Cochemské praxe.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou hloubkových rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- HENDL, Jan, 2005. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0534-0.
MATOUŠEK, Oldřich, 2015. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0968-3.
RUDOLPH, Jürgen, 2010. Jsi moje dítě; Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu. Praha: Magistrát hl. města Praha. ISBN 978-80-254-8250-6.
ŠÍŠKOVÁ, Tatjana, 2016. Průvodce rodinnou mediací. Praha: Portál. ISBN 9788026211570.
ŠMÍD, Ondřej a Radka VACOVÁ, 2017. Povinnosti a práva rodičů k dětem. Praha: Leges. ISBN 9788075021953.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Lucie Cejpek Blašítková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **10. ledna 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **21. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 10. ledna 2023

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a).
V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.04.2023

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odvrácené uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odvrácením práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ačje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdětku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdětku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na edukační proces rodičů v Cochemské praxi. Cílem práce je seznámit čtenáře s průběhem úpravy péče o nezletilé děti z důvodu rozpadu rodiny za pomoci užití Cochemské praxe. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část popisuje rozpad rodiny, její zákonité náležitosti, Cochemskou praxi a jeden z nejdůležitějších kroků Cochemské praxe – edukaci rodičů. V části praktické je koncipováno výzkumné šetření. Výzkumné šetření bylo prováděno kvalitativní formou, která se opírá o techniku polostrukturovaných rozhovorů vedených se sociálními pracovníky OSPOD, kteří zastávají v soudních řízeních roli kolizního opatrovníka a s touto rolí mají dlouholetou zkušenost. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, jaká je zkušenost sociálních pracovníků OSPOD s Cochemskou praxí a konkrétním krokem této praxe – edukací rodičů, která je na OSPOD realizována. Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že zkušenost sociálních pracovníků s Cochemskou praxí je pozitivní. Mezi hlavní přínosy edukace respondenti řadili větší úspěšnost v uzavření dohod mezi rodiči, z čehož vyplývá minimalizace jejich vzájemných dlouhodobých sporů. Z výzkumného šetření dále vyplynulo, že edukační proces v praxi plní svůj účel a k dohodě rodičů a celkovému smírnému řešení jejich konfliktní situace napomáhá.

Klíčová slova: rodina, rodiče, dítě, orgán sociálně-právní ochrany dětí, Cochemská praxe, edukace rodičů

ABSTRACT

The diploma thesis is focused on the educational process of parents in Cochem practice. The aim of the thesis is to acquaint the reader with the process of adjustment of care for minor children due to family breakdown using the Cochem practice. The thesis is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part describes the disintegration of the family, its legal requirements, the Cochem practice and one of the most important steps of Cochem practice – education of parents. In the practical part, a research survey is conceived. The research was carried out in a qualitative form that is based on the technique of semi-structured interviews conducted with OSPOD social workers, who have extensive experience as colliding guardians in court proceedings. The aim of this survey was to find out what is the experience of OSPOD social workers with the Cochem practice and a specific step of this practice – the education of parents, which is implemented at OSPOD. The results

of the research have shown that the experience of social workers with the Cochem practice is positive. Among the main benefits of education, respondents ranked greater success in concluding agreements between parents, which implies minimizing their long-term disputes. The research also showed that the educational process in practice fulfils its purpose and helps to bring parents to an agreement and an overall amicable solution to their conflict situation.

Keywords: family, parents, child, office for the social and legal protection of children, Cochem practice, education of parents

PODĚKOVÁNÍ

Dovoluji si vyjádřit své poděkování vedoucí práce Mgr. Lucii Cejpek Blašíkové, Ph.D. za její odborné vedení, cenné rady a lidský přístup při zpracování diplomové práce. Dále patří mé poděkování všem respondentům, kteří mi svou vstřícností a otevřenými postoji umožnili realizaci výzkumu. Dále děkuji mému manželovi, rodičům a kamarádům, za jejich podporu a porozumění.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 RODINA A JEJÍ ROZPAD	14
1.1 ROZPAD RODINY.....	15
1.2 ROZVODOVÉ ŘÍZENÍ	17
1.3 VÝKON RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI PO ROZPADU RODINY	18
1.4 PRÁVA A POVINNOSTI DÍTĚTE	20
1.5 SHRNUÍ KAPITOLY	21
2 COCHEMSKÁ PRAXE	22
2.1 VZNIK COCHEMSKÉHO MODELU.....	23
2.2 PRINCIPY COCHEMSKÉHO MODELU	24
2.3 AKTÉŘI COCHEMSKÉ PRAXE.....	26
2.4 ROLE PRACOVNÍKA OSPOD.....	28
2.5 SHRNUÍ KAPITOLY	31
3 EDUKACE RODIČŮ	32
3.1 PRVNÍ EDUKACE	33
3.2 RODIČOVSKÝ PLÁN	35
3.3 SHRNUÍ KAPITOLY	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	38
4.1 CÍL VÝZKUMU	38
4.2 STRATEGIE VÝZKUMU	38
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	39
4.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	40
4.5 REALIZACE VÝZKUMU	42
4.6 PROCES ANALÝZY DAT	42
5 ANALÝZA DAT	45
5.1 ROLE OSPOD	45
5.2 COCHEMSKÝ MODEL V PRAXI.....	46
5.3 PRVNÍ EDUKACE	48
5.4 PŘÍNOSY EDUKACE	52
5.5 ZEFEKTIVNĚNÍ SYSTÉMU PRÁCE S RODINOU	54
5.6 RODIČE V COCHEMSKÉ PRAXI.....	58

5.7	DÍTĚ V COCHEMSKÉ PRAXI.....	60
5.8	DALŠÍ KROKY	62
6	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	64
7	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	68
	ZÁVĚR	71
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	73
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	78
	SEZNAM OBRÁZKŮ	79
	SEZNAM GRAFŮ	80
	SEZNAM PŘÍLOH.....	81

ÚVOD

V České republice dochází každým rokem k rozpadu mnoha rodin. Někteří rodiče zvládnou svůj rozvod bez větších obtíží a dokážou se mezi sebou dohodnout na péči o nezletilé děti. U jiných však dochází ke konfliktům, které ve spoustě případů ústí v dlouholeté vleklé spory. V roce 2016 se v České republice začíná uplatňovat Cochemský model, jehož cílem je ochránit nezletilé dítě, jeho blaho a zájmy v průběhu těchto rodičovských sporů. Tento model má rodiče vést ke smírnému řešení jejich sporu a uvědomění si, že i po rozvodu manželství zůstávají rodiči svých dětí, bez ohledu na to, který z nich bude mít děti v péči. Hlavním nástrojem této cesty je edukace rodičů, díky které mají rodiče pochopit důležité skutečnosti a dospět ve svém sporu k dohodě.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část diplomové práce se člení do třech kapitol. První z nich pojednává o rodině a jejím rozpadu. Zobrazuje příčiny rozpadu manželství, zabývá se rozvodovým řízením, popisuje jej prostřednictvím ustanovení nacházejících se v Občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. a charakterizuje jak práva a povinnosti rodičů, které mají ke svým dětem tak práva a povinnosti dětí, protože je důležité, aby jednotliví aktéři rozpadu rodiny byli s těmito právy a povinnostmi obeznámeni.

Druhá kapitola se, vzhledem ke stanovenému cíli diplomové práce, věnuje Cochemskému modelu, který představuje systém interdisciplinární spolupráce mezi profesemi podílejícími se na řešení rodičovských konfliktů, jejím vznikem, principy, aktéry, kteří jsou pro naplnění podstaty Cochemského modelu důležití a rolí sociálních pracovníků v sociálně-právní ochraně dětí, jež vystupují u soudních jednání jako kolizní opatrovníci nezletilých a jsou hlavními aktéry edukace rodičů v průběhu soudních řízení. Třetí kapitola definuje edukaci rodičů, která nejvíce přispívá k dohodám rodičů, tedy k podstatě Cochemské praxe.

Druhá část diplomové práce popisuje metodologii a uskutečnění kvalitativního výzkumu s cílem zjistit, jakou mají zkušenost sociální pracovnice působící na OSPOD s Cochemskou praxí a prvním důležitým krokem této praxe, kterým je edukace v procesu práce s rodiči. Kvalitativní výzkum bude uskutečněn pomocí rozhovorů s respondenty. Prostřednictvím rozhovoru budou osloveni ti sociální pracovníci, kteří působili na pozici kolizního opatrovníka již před zavedením Cochemského modelu až doposud, aby byli schopni porovnat své zkušenosti. Pro výzkum byli vybráni pracovníci ze sociálně-právní ochrany dětí ve Zlínském kraji, protože Okresní soud ve Zlíně postupuje dle Cochemské praxe.

Zlínský kraj byl zvolen do výzkumu záměrně, jakožto průměrný kraj ve vztahu k počtu obyvatel a jeho rozlohy.

Hlavní motivací k výběru tohoto tématu byla skutečnost, že sama působím jako sociální pracovnice na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a věnuji se koliznímu opatrovnictví. Protože vím, že Cochemský model je v České republice krátce a jeho zavádění teprve postupně probíhá, i přesto jsem neměla možnost pracovat jako kolizní opatrovník před zavedením tohoto modelu, zajímalo mě, jak jej hodnotí sociální pracovníci, kteří s ním již pracují. Zda to usnadňuje jejich práci, komunikaci s rodiči a vedení rodičů ke smíru, nebo je pro ně tento model spíše komplikací?

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A JEJÍ ROZPAD

Definice pro pojem rodina můžeme v literatuře najít mnoho. Za hlavní definici rodiny můžeme považovat tu, kterou spousta z nás zná již ze základní školy, že rodina je základní jednotkou naší společnosti. Ostatně tuto definici uvádí i Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb. (dále jen ÚOPD). Autoři, věnující se tématu rodiny pak uvádějí příkladem různé definice.

Jenže definice pojmu rodina je velmi problematická. Rozlišujeme ji například dle přístupu odlišných vědních disciplín, kterými jsou psychologie, sociologie, právo či demografie. Literatura nám představuje definice na základě rozdílných aspektů. Černá (2001) uvádí psychologické charakteristiky rodiny, mezi které řadíme bezvýhradnou akceptaci lidské existence, ochraňující prostředí, zajištění životních potřeb všech členů a vzájemnou podporu.

Matoušek (2003) popisuje rodinu jako první a závazný model společnosti, se kterým se dítě setkává. Předurčuje osobní vývoj dítěte a jeho vztahy k ostatním lidem. Rodina existuje odedávna především proto, aby mohli lidé náležitě pečovat o své děti. Rodina zprostředkuje dítěti vrůstání do kultury a společnosti, propojuje generace a vytváří mezi nimi pouta solidarity.

Další definici uvádí Kraus (2001), který ve své knize pojednává o hlavních činnostech, které by měla zajišťovat rodina. Patří mezi ně péče o zdraví, výživa svých členů, kulturní návyky či zabezpečení všech členů. Dále se zabývá rolí, které rodina plní ve vztahu ke společnosti. Tou nejhlavnější je jak biologická, tak kulturní reprodukce obyvatelstva. Dle Havlíka a Koti (2007) má rodina především sociální a hospodářsko-ekonomickou funkci.

Boková a kol. (2011) prezentuje čtyři formy podoby rodinného soužití. Prvním z nich je rodina úplná, která je stvrzena úředně, tato má předpoklady k naplnění všech potřeb dětí. Dalším typem rodiny je partnerská, v této nejsou partneři formálně sezdání. Důvody k tomu, že partneři nepotřebují formální stvrzení svého vztahu, jsou různé, ovšem některé z nich, jako je například zachování určité míry svobody, mohou vést k rozvolnění výchovy dětí důsledkem rozvolnění vzájemných vztahů. V další formě jeden z partnerů žije mimo bydliště dítěte, což značí rodinu neúplnou. Pro děti v těchto rodinách jsou velmi ztížené podmínky pro zažití zdravého partnerského vztahu jako vzoru. Posledním typem je rodina doplněná, v této podobě zaujímá rodičovskou pozici nový partner, málokdy se u tohoto typu podaří nastavit fungující řád rodiny.

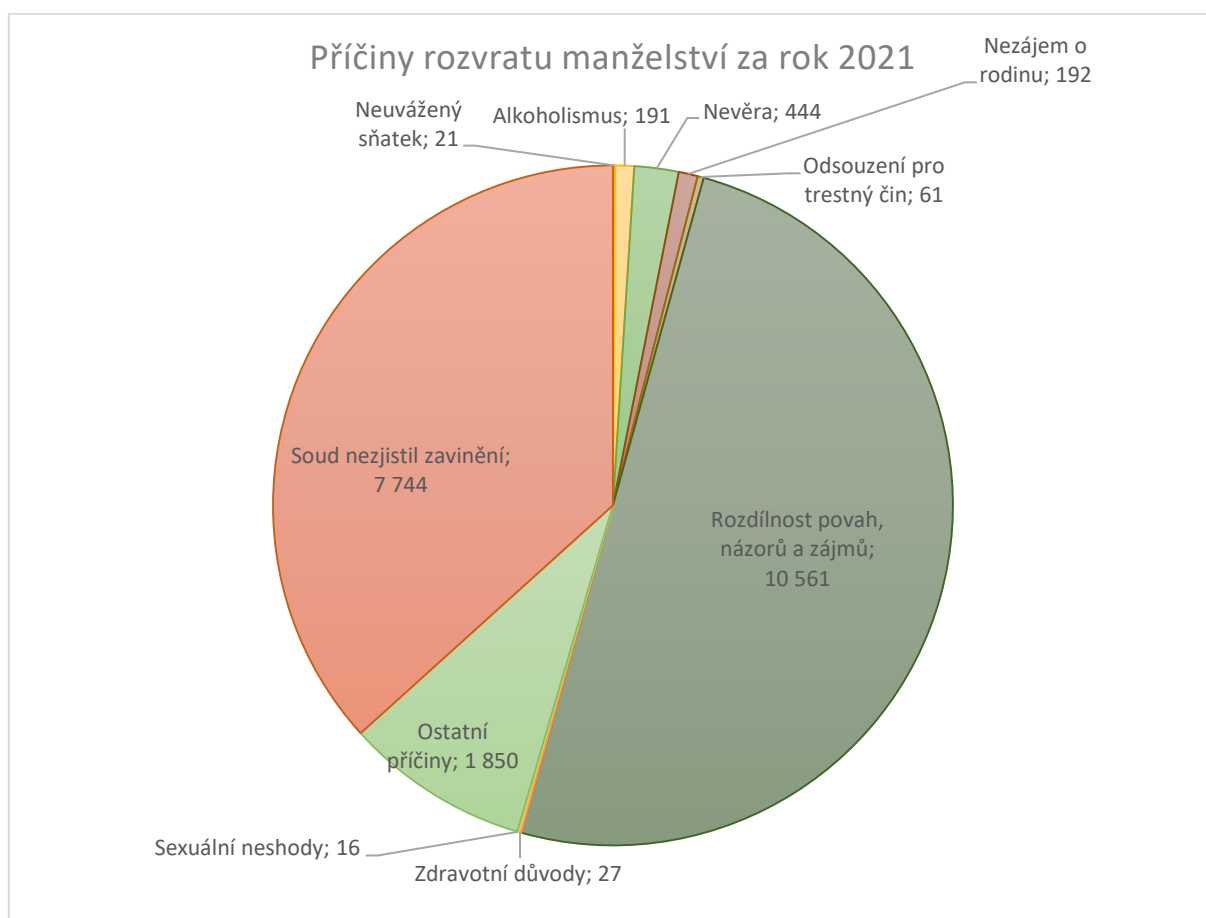
1.1 Rozpad rodiny

Rozvodem končí v dnešní době spousta manželství. Průměrné trvání manželství nebývá dle statistického úřadu ani deset let. I přesto v roce 2021 míra rozvodovosti v České republice dosáhla 39,7 %, což značí pokles oproti roku 2020 o 0,9 %. Rozvodem bylo v roce 2021 ukončeno 21,1 tisíc manželství a ve třech pětinách těchto rozvodů šlo o manželství s nezletilými dětmi (Český statistický úřad, 2022).

Vcelku bylo od roku 2016 do roku 2021 rozvedeno 36 785 manželství, nejvíce v roce 2017 a to 7 244 a nejméně právě v roce 2021 – 5 073 (Český statistický úřad, 2022).

Ze statistik v následujícím grafu vyplývá, že nejčastějším důvodem k rozvodu manželství je rozdílnost povah, názorů a zájmů.

Graf 1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství za rok 2021 v České republice (Český statistický úřad)

MPSV (2012) stanovilo 3 fáze rozvodu/rozchodu rodičů:

1. První fází je bezprostřední krize, která se charakterizuje přímým rozchodem rodičů, o kterém informují své okolí. Tato fáze je extrémně stresující a konfliktní jak pro rodiče, tak i jejich děti.

2. Ve druhé fázi přichází krátkodobá adaptace. Dochází k odstěhování jednoho z rodičů, všichni členové rodiny se snaží této situaci a novým změnám přizpůsobit. V této fázi bývají uzavírány dohody o úpravě péče a výživy, ať už právní formou či písemnou nebo ústní dohodou mezi rodiči.

3. Třetí fází je dlouhodobá regenerace. Ta však začíná dva až tři roky po rozvodu. Rodiče se vyrovnávají s tím, že jejich vztah skončil, sžívají se s novými partnery a prožívají nové zážitky. V této době může nastat opětovné řešení podmínek péče a výživy k dětem.

Soud a další zainteresované instituce by měli přistupovat k oběma rodičům s nulovou hypotézou. Nulovou hypotézu popisují Pemová, Ptáček (2012) jako předpoklad, že je důležité, aby se oba rodiče podíleli na výchově svých dětí ekvivalentně. Dítě potřebuje vnímat svého rodiče takového, jaký je a není důvodné posuzovat vlastnosti rodičů. Neexistuje žádná vědecká metoda, v důsledku které by bylo možné říct na základě porovnání kompetence rodičů, zda je lepším rodičem matka či otec.

Matouše a kol. (2021) uvádí doporučení pro rodiče, jak jednat se svým bývalým partnerem v průběhu rozpadu rodiny:

- Je důležité sdělit dětem společně, že se rozvádíte. Měli byste však myslet na to, že dítě chce být i nadále v kontaktu s oběma rodiči.
- Veškeré větší změny v životě dítěte (ohledně bydlení, školy, zdraví a léčby, výjezdů do ciziny, kroužků) musíte projednat s druhým rodičem.
- Vzájemná tolerance vůči přístupu k dětem. Protože nejste totožní lidé a určitou rozdílnost v přístupu k dětem je třeba respektovat. Můžete si rozdělit, který rodič bude, co dítěti zajišťovat.
- Ve společných debatách je vhodné zaměřit se na budoucnost. Minulost budete oba vnímat rozdílně, pro každého je důležitý jiný okamžik a budete se dohadovat, jak se choval jeden a jak druhý.
- Není třeba dohodnout se o všech věcech hned, je vhodné uzavírat dohody s krátkodobými cíli, kterými mohou být například řešení nadcházejících prázdnin či oslavy narozenin.

Rodiče procházejí těžkou životní situací. Dle Rudolpha (2007) je chování rodičů formováno utrpenými zraněními, která jim znemožňují nalézt společnou komunikační rovinu v zájmu dítěte. Rodiče se potřebují dostat do situace, ve které budou schopni oddělit svůj konflikt od rodičovských povinností. S tímto jim mohou pomoci odborné profese, zabývající se těmito konflikty.

1.2 Rozvodové řízení

Rozvod je vždy třeba řešit soudní cestou, z čehož manželům vyplývají určité povinnosti. Pokud se manželé rozhodnou svůj svazek ukončit, musí se obrátit na soud, který jejich manželství rozvede. V českém právním řádu upravuje rozvod manželství Občanský zákoník č. 89/2012 sb. (dále jen OZ).

Manželství může zaniknout jen ze zákonem stanovených důvodů (§ 754 OZ). Nejčastějším právním důvodem zániku manželství za života obou manželů je rozvod, dalším důvodem, spíše raritním, může být také změna pohlaví jednoho z manželů (§ 29 OZ). Jiným z důvodů zániku manželství je ten, který je se životem neslučitelný, tedy smrt jednoho nebo obou manželů (§ 71 OZ).

Pro rozvod manželství musí být splněna základní podmínka, kterou je existence rozvodového důvodu. OZ vychází jen z jednoho důvodu, tím je hluboké, nenapravitelné a trvalé rozvrácení manželství, u kterého nelze očekávat obnova manželského soužití (§ 755 OZ). V případě, že tento důvod není naplněn, nelze manželství rozvést. I přes rozvrácené soužití manželů, nemůže být manželství rozvedeno, když je to v rozporu se zájmem nezletilého dítěte manželů, které do této doby nenabylo plné svéprávnosti, zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka, kterého jmenuje soudce pro řízení o úpravu poměrů k dítěti. Nebo v případě, že je v rozporu se zájmem jednoho z manželů, který se převážně nepodílel na rozvratu porušením manželských povinností a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, ledaže již spolu manželé nežijí nejméně po dobu tří let (§ 755 OZ).

Dle ustanovení § 384 Zákona o zvláštních řízeních soudních lze řízení o rozvodu zahájit pouze na návrh, a to písemný.

Pokud má být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů, soud před rozvodem určí, jak budou rodiče po rozvodu o dítě pečovat s uvážením na jeho zájmy. Soud bere v úvahu nejen vztah rodičů k dítěti, ale i vztah dítěte k sourozencům případně k prarodičům (§ 906 OZ). Soud

vždy rozhoduje při soudním jednání o svěřeni do péče tak, aby bylo rozhodnutí v souladu se zájmem dítěte. Soud bere vždy v úvahu, který z rodičů o dítě řádně pečoval doposud a zajišťoval jeho citovou, mravní a rozumovou výchovu. Dále klade důraz na prostředí toho rodiče, u kterého má dítě lepší předpoklady zdravého vývoje (§ 907 OZ).

Soud může po rozvodu manželství dítě svěřit do společné péče rodičů, střídavé péče nebo do péče jednoho z rodičů, ve výjimečných případech do péče třetí osoby. Má-li být dítě svěřené do společné péče rodičů, musejí s tím oba souhlasit (§ 907 OZ). Vzhledem k nálezu Ústavního soudu lze shledat, že by dítě mělo být téměř vždy svěřováno do střídavé péče rodičů, s ohledem na jeho nejlepší zájem, kterým je péče obou rodičů. Pokud rozhodne obecní soud či krajský soud o výhradní péči jednoho z rodičů, musí v odůvodnění uvést přesvědčivé odůvodnění, včetně uvedení relevantních argumentů, na základě kterých, nemůže probíhat střídavá péče rodičů o nezletilé dítě. (nález Ústavního soudu ze dne 8. února 2023, sp. zn. I. ÚS 3350/22).

Rozhodnutím o svěřeni do péče jednoho z rodičů nebo jakékoliv jiné péče, se nemění rozsah povinností a práv rodičů k dítěti ani rodičovská odpovědnost.

1.3 Výkon rodičovské odpovědnosti po rozpadu rodiny

Oba rodiče mají jak svá práva, tak povinnosti ke svým dětem, tyto práva a povinnosti upravuje OZ. Povinnosti a práva rodičů, která jsou spjatá s osobností dítěte a povinnosti a práva, jež jsou osobní povahy, vznikají s narozením dítěte a trvají až do nabytí jeho zletilosti (§ 856 OZ). Rodičovská odpovědnost pojímá povinnosti a práva rodičů, které spočívají v péči o dítě, kam patří péče o jeho zdraví, tělesný, rozumový, mravní a citový vývoj. Dále v ochraně dítěte, v zajišťování výchovy a vzdělávání, udržování osobního styku s dítětem, určení místa jeho bydliště nebo v zastupování a spravování jeho jmění. Jen soud může změnit rozsah a trvání rodičovské odpovědnosti (§858 OZ).

Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejně, pokud není některý z rodičů této odpovědnosti zbaven. Jestliže rozhodne soud o omezení svéprávnosti jednoho z rodičů, rozhodne také o jeho rodičovské odpovědnosti (§ 865 OZ).

Do rodičovské odpovědnosti nepatří vyživovací povinnost, protože její trvání není závislé na nabytí zletilosti ani svéprávnosti (§ 859 OZ). Vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti začne se vznikem rodinné vazby. Nejčastěji vzniká narozením dítěte, kterým se zakládá

povinnost matky, povinnost otce vzniká uplatněním jedné ze zákonných domněnek otcovství (Šmíd, Vacová, 2017).

Práva a povinnosti rodičů, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti:

- pečovat o zdraví dítěte, jeho tělesný, rozumový, citový a mravní vývoj,
- ochraňovat jej,
- udržovat osobní styk s dítětem,
- zajišťovat výchovu a vzdělávání dítěte,
- určit jeho místo bydliště,
- zastupovat dítě a spravovat jeho jmění (§858 OZ).

V případě, že se rodiče nemohou na výkonu rodičovské odpovědnosti dohodnout, rozhodne na návrh jednoho z rodičů soud (§ 877 OZ). Také v případě, že jeden z rodičů toho druhého z rozhodování o významných záležitostech vyloučí a rozhoduje bez jeho stanoviska, vědomí či proti němu, postupuje soud obdobně. Avšak z dikce zákona není patrné, zda bude soud postupovat stejně v případech, kdy rodič jedná bez toho druhého v naléhavých případech (§ 876 OZ). Dle Zuklínové (2014) i s ohledem na to, že je stanoveno zvláštní pravidlo pro rodiče jednající v neodkladných záležitostech, lze předpokládat, že se toto pravidlo i přesto nepoužije.

Práva a povinnosti rodičů nebo ostatních osob odpovědných za výchovu dítěte dle zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen ZSPOD):

- Rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte při výkonu svých práv a povinností může požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, popřípadě pověřené osoby. Tyto orgány jsou povinny pomoc poskytnout (§ 9 ZSPOD).
- Každý občan má právo upozornit orgán sociálně-právní ochrany na zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti nebo porušení povinností, na skutečnost, že rodiče nejsou schopni plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo tyto povinnosti neplní (§ 7 ZSPOD).
- Povinnost spolupráce při ochraně zájmů a práv dítěte s orgány sociálně-právní ochrany, na vyžádání příslušného orgánu sociálně-právní ochrany se dostavovat k osobním jednáním, poskytnout nezbytné informace, je-li jich třeba pro výkon sociálně-právní

ochrany, předložit listiny a další doklady, umožnit návštěvu v obydlí, či v jiném prostředí, kde dítě žije, je-li to nevyhnutelné pro ochranu zdraví nebo života dítěte či pro ochranu jeho práv (§ 53 ZSPOD).

1.4 Práva a povinnosti dítěte

Práva dětí upravuje ÚOPD, ze které vyplývají tato pro děti platná práva:

- dítě má právo znát své rodiče a svůj biologický původ,
- dále má právo na péči obou rodičů a pravidelný styk s každým z nich,
- má právo na výživné od obou rodičů.

Z ÚOPD, vyplývají dětem i určité povinnosti, mezi které patří:

- dítě je povinno dbát svých rodičů,
- jak děti, tak i jejich rodiče jsou povinni si navzájem pomoci a podpořit se s ohledem na svou důstojnost,
- dítě se podílí vlastní prací či peněžitými příspěvky, pokud má vlastní příjem, žije-li s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti, ve které je o něj řádně pečováno, nebo žije-li s pěstounem ve společné domácnosti.

Také ze ZSPOD vyplývají dětem jistá níže vyjmenovaná práva.

1. Dítě má právo požádat o pomoc a ochranu svého života a dalších svých práv orgány sociálně-právní ochrany dětí a zařízení sociálně-právní ochrany dětí, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů přísluší též ochrana práv oprávněných zájmů dítěte, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatele zdravotních služeb, toto může učinit i bez vědomí rodičů nebo jiných osob zodpovědných za výchovu.

2. To dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu. Tomuto vyjádření se v průběhu projednávání všech záležitostí, které se týkají jeho osoby, věnuje náležitá pozornost odpovídající rozumové vyspělosti a věku dítěte. Orgán sociálně-právní ochrany bere v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.

3. Dítě, které s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost je schopno posoudit jak dosah, tak význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, kterého je účastníkem, má právo získat od orgánu sociálně-právní ochrany informace o všech závažných věcech jeho osoby se týkajících; o dítěti starším 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout a vytvořit si vlastní názor, který následně sdělí.

1.5 Shrnutí kapitoly

První kapitola pojednává o rozpadu rodiny. V úvodní části je rodina vymezena dle definic uvedených v dostupné literatuře. Následuje statistika rozvodovosti v České republice za poslední uplynulý rok – 2021. Dále se věnuje fázemi rozvodu rodičů a doporučeními pro rodiče, jak se svým bývalým partnerem komunikovat, protože tato část bývá pro rodiče po rozpadu jejich vztahu jedna z nejnáročnějších. Další podkapitola mapuje rozvodové řízení, právní úpravu rozpadu manželství a soudní řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Je zde zahrnuta podkapitola věnující se výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu rodičů, která tvoří důležitou součást každého rozpadu rodiny, kdy si rodiče musí uvědomit svá práva a povinnosti jak ke svým nezletilým dětem, tak ke svému bývalému partnerovi. Pro celistvost kapitoly jsou doplněny práva a povinnosti dětí, které někteří rodiče ve svých konfliktech opomínají, přitom jsou pro nezletilé děti tolik důležité. Tato práva a povinnosti se však netýkají pouze rozpadu rodiny.

2 COCHEMSKÁ PRAXE

Cochemskou praxí se zabývá řada autorů, užívající odlišné názvy pro tento pojem, příkladem jsou Cochem, Cochemský model, Cochemská práce. Všechny tyto termíny mají stejný význam.

Cirbusová, Rogalewiczová (2015) uvádějí jako podstatu Cochemké praxe interdisciplinární spolupráci, do které jsou zapojeny všechny profese, které jsou při řešení rodičovských sporů účastny. Za největší přínos této praxe považují skutečnost, že každý má možnost se v průběhu obrátit na kteréhokoliv jiného účastníka s žádostí o spolupráci a využít tak jiných kompetencí než jen těch svých. Pozornost všech profesí, pracujících s Cochemem při řešení rodičovských konfliktů, se soustředí na dítě, na zájem dítěte nahlíží z jeho pohledu, nikoliv z pohledu rodičů, kteří se domnívají, že vědí, co je pro jejich dítě nejlepší, avšak ve spoustě případů o tomto s dětmi ani nemluvili, nebo jim děti během rozhovoru řekly zrovna to, co chtěli rodiče slyšet.

Autoři, zabývající se Cochemskou praxí, uvádějí její cíle. Rudolph (2007) hovoří o hlavním cíli Cochemské praxe, ve kterém jde o to, přivést rodiče opět ke vzájemné komunikaci a vytvořit jím tímto základ k převzetí jejich rodičovské odpovědnosti. I u velmi vyhrocených sporů vede tato praxe ke smíru rodičů téměř ve všech případech, oba rodiče toto akceptují, z čehož vyplývá, že je tato praxe trvale udržitelná, což může povzbudit i ostatní k jejímu následování. Žádné zákonné normy nepředepisují ani nedoporučují řešení konfliktu ve shodě, ale není ani žádná zákonná norma, která by tento postup vylučovala.

Také Nováková (2019) uvádí jako jeden z hlavních cílů Cochemské praxe komunikaci mezi rodiči, aby se rodiče spolu domlouvali a naučili se komunikovat na rodičovské úrovni. Hovoří rovněž o dalších hlavních cílech, následujícím z nich je změna přístupu celé společnosti k rozvodu nebo rozchodu rodičů, lidé by měli vnímat, že i přes rozpad vztahu mezi rodiči, vzájemný vztah rodičů a dětí i nadále pokračuje.

Matoušek, Nováková (2017) uvádí hlavním cílem Cochemské praxe aktivní a koordinovanou spolupráci všech zainteresovaných profesí (soudci, mediátoři, advokáti, pracovníci sociálně-právní ochrany dětí, manželští poradci), která je v zájmu dítěte a dalších členů rodiny. Tento základní cíl uvádí i Rogalewiczová (2019), která má za to, že touto spoluprací mezi subjekty je umožněno zejména zjištění názoru dítěte a jeho nejlepšího zájmu. Cochemská praxe se zaměřuje na rodiče, které se snaží vést k tomu, aby se

nesoustředili jen na řešení jejich vzájemného partnerského konfliktu, ale zohlednili především nejlepší zájem jejich dítěte.

2.1 Vznik Cochemského modelu

V důsledku toho, že neustále přibývalo dětí, které ztrácely možnost prožít své dětství s oběma rodiči, následkem rozvodu rodičů, a dětí, které trvale přicházely o kontakt s jedním z rodičů, se v roce 1992 ve městě Cochem rozhodli pracovníci orgánu péče o děti, že se pokusí něco na tomto stavu změnit. Prvním podnětem byla konference, na kterou byli pozváni zástupci všech profesí, které se podílejí na řešení rodičovských konfliktů v rámci soudního obvodu města Cochem. V rámci konference se všichni zúčastnění shodli na tom, že rodiče v soudním řízení neřeší práva svých dětí, zaměřují se především na právo na dítě. Což způsobuje, že se ke svému dítěti chovají bezohledně, za což ale nenesou žádné následky. Ve výsledku konference byla shoda všech zúčastněných, že je třeba vytvořit systém spolupráce a společnými silami se orientovat na dítě v průběhu řešení rodičovských konfliktů (Círbusová, Rogalewiczová 2015).

V roce 1993 byla přijata tzv. Cochemská dohoda, na základě závěrů Cochemské konference. V této dohodě je popsán cíl, základ, metoda a prostředek Cochemského modelu. V tomto systému mají všechny profese stejný význam a všechny úkony, prováděné prostřednictvím těchto profesí, mají stejný smysl (Rudolph, 2007).

Následně byla vytvořena pracovní skupina Arbeitskreis Trennung und Scheidung, jejíž schůzky probíhají doposud jednou měsíčně. Na setkáních jsou projednávány otázky efektivnosti jednotlivých principů Cochemské praxe a jejich aplikace během spolupráce mezi profesemi. Dále jsou rozebírány případy z praxe a přednášeny aktuality ze zúčastněných profesí (Rudolph, 2007).

Důsledkem vzniku Cochemské praxe došlo ke vzniku instituce, která dokáže díky své mnohaleté praxi pomoci ke smíru rodičů i v jejich velmi vyhocených konfliktech. Rudolph (2007) se domnívá, že díky reformě občanského zákoníku, která proběhla v Německu několik let po vzniku Cochemského modelu, došlo v pojetí rodičovské péče ke změně. Tato však nezabránila vzniku rodičovských sporů, a proto i nadále nachází Cochemská praxe v Německu uplatnění. Po čtrnácti letech fungování, byla vyhodnocena činnost Cochemské praxe a díky tomuto vyhodnocení byl zjištěn nejen pozitivní dopad na děti a jejich rodiče, ale i na spolupracující profese.

V České republice byla poprvé Cochemská praxe použita u Okresního soudu v Novém Jičíně. Soudcem, který první tuto praxi využil, byl Mgr. Vladimír Polák. V roce 2016 byla ustanovena řídicí skupina, která se podílí na řešení otázky postavení dítěte, do této skupiny byl zahrnut soud, soudní znalci, orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), mediátoři, aj. Cílem této skupiny bylo stanovit základní principy a postupy interdisciplinární spolupráce v českém právním prostředí. Jedním z cílů této skupiny bylo snížit počet opatrovnických soudních řízení, a v případě, že k soudnímu řízení mělo dojít, zkrácení jeho délky (Polák, Westphalová, 2018).

Zakladatelkou projektu Cochem.cz v České republice je Markéta Nováková společně se svými dvěma přáteli, jejichž snahou je vést rodiče k jednání v nejlepším zájmu dítěte. V roce 2014 začali společně tvořit webovou stránku Cochemu a uspořádali první konferenci v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. V roce 2015 byl založen spolek Cochem.cz, z.s., působící dodnes (Nováková, 2023).

2.2 Principy Cochemského modelu

Matoušek, Nováková (2017) uvádí čtyři základní principy, dle kterých můžeme Cochemský model charakterizovat. Jsou jimi princip rychlosti, přednosti dohody, společné odpovědnosti a princip dobrovolnosti. Tyto hlavní pilíře by měli zůstat během soudních řízení vždy zachovány, i přesto, že každý opatrovnický soud má právo si upravit svou praxi s mírnými odlišnostmi. Web Cochem také uvádí principy, které Cochemský model charakterizují. Patří mezi ně princip, ve kterém rozhodnutí patří do rukou rodičů, v dalším principu jsou si všechny profese rovny, v jiném je důležitý koordinovaný postup a v posledním respekt k perspektivě dítěte.

Nováková (2020) zdůrazňuje nejdůležitější princip Cochemského modelu a to ten, že rozhodnutí patří především do rukou rodičů. Rodiče potřebují být ve své roli respektováni a vědět, že oba mají v životě svého dítěte místo. Musejí dále vědět, že mají důvěru institucí, že svůj konflikt dokáží vyřešit. Neobejdou se bez pomoci, kdy jim odborník ukáže cestu, která povede k dohodě v zájmu jejich společného dítěte a pomůže jim rozpoznat a naplňovat potřeby dítěte v nastalé situaci. K tomuto principu je přidružený princip zachování rodičovské odpovědnosti u obou rodičů. Proto by se měl soud zabývat tím, jak péči o dítě rozdělí mezi oba rodiče, nikoli který z rodičů je vhodnější. Soud zkoumá především to, zda je možné realizovat společnou odpovědnost. Cochemský model dává rodičům důvěru, že dokážou svůj konflikt sami vyřešit, čímž se jim otevře cesta pro rodičovskou spolupráci

(Rogalewiczová, 2019). V momentě, kdy bude rozhodnutím soudu určena výlučná péče jednoho z rodičů, není možná absolutní rovnost ve výkonu práv rodičů k dítěti, i přesto, že rodiče i nadále právně dítě zastávají, v realitě toto zastání již tak časté nebude. Tato skutečnost by je měla motivovat k faktickému převzetí zodpovědnosti během jejich vzájemného konfliktu (Demjanová, Šmíd, 2018).

Princip snahy o co nejrychlejší vyřešení rodičovského konfliktu je postaven na tezi, že zachycení konfliktu v již rané fázi, představuje větší úspěšnost řešení, protože nedochází ke zhoršování situace mezi rodiči a gradaci jejich konfliktu. Prokázalo se, že včasná intervence zmírňuje konflikt. Při prvním konfliktu bývají rodiče více kooperativní, protože nemají ještě opěrné body, na kterých by stavěli své hypotézy o chování druhého rodiče v konfliktní situaci (Křivohlavý, 2008). Zároveň rychlé řešení představuje zmírnění negativního působení na děti, které v dlouhodobých rodičovských sporech trpí nejistotou (Rogalewiczová, 2019). Pokud se nepodaří mezi rodiči uzavřít po prvním jednání dohoda, začíná s nimi pracovat odborník. Nejčastěji je tímto odborníkem rodinná poradna, případně může být na pomoc přizván mediátor. Pokud rodiče nedojdou k dohodě ani za pomoci odborníka, je nařízeno další jednání, a to zpravidla do tří měsíců (Matoušek, Nováková (2017).

Všichni odborníci zainteresovaní do Cochemského modelu, jsou zavázáni uplatňovat vůči rodičům stejný přístup, prostřednictvím kterého vedou rodiče ke společné dohodě a znovu převzetí rodičovské odpovědnosti. Tito odborníci se společně účastní rodinně právních sympozií, na kterých společně formulovali odborná stanoviska, ze kterých by měli při rozhodování soudci vycházet. Jedním z těchto stanovisek je základní potřeba dítěte, kterou je mít a rozvíjet vztahy s oběma rodiči, narušení vztahu s jedním z rodičů patří mezi nejzávažnější následky rozpadu rodiny. Tuto potřebu dítěte naplní takové uspořádání poměrů, díky kterému budou do života dítěte zapojeni oba rodiče stejně. Další ze stanovisek pojednává o neochotě či neschopnosti rodičů vzájemně spolu komunikovat, které nepatří mezi apriori kontraindikací střídavé péče. U nesouhlasu jednoho rodiče se střídavou péčí platí totéž. A v neposlední řadě je kritérium, které klade důraz na přístup rodičů k uložené odborné pomoci. Zda rodiče po jejím absolvování dokážou lépe zohlednit zájem dítěte a na to, zda rodiče dodržují zatímní dohody (Nováková, 2021).

2.3 Aktéři Cochemské praxe

Cochemská praxe je založena na principu interdisciplinární spolupráce určitých profesí. Tuto spolupráci považuje za důležitou Rudolph (2007), dle kterého lze úspěchu dosáhnout jen v případě, pokud jsou rodiče a zapojené profese ve vzájemné spolupráci a oddáni nejlepším zájmům dítěte.

Mezi aktéry zapojené do procesu Cochemské OSPOD, soudce, advokáty, mediátory, soudní znalce, další odborníky nezastupitelné v rámci této praxe a především rodiče (Nováková, 2020). Aktéři Cochemské praxe se pravidelně měsíčně setkávají. Na těchto setkáních je cílem pohlížet na přístup jednotlivých odborníků z pohledu dítěte, vyplývající z konkrétních zkušeností jednotlivců (Rudolph, 2007).

Jedním z hlavních účastníků Cochemské praxe je OSPOD. Bývá nedílnou součástí rozpadu rodiny a řešení nastalé rodinné situace. Tento orgán v rámci sporu rodičů podvědomě zastupuje roli manažera. OSPOD navazuje spolupráci nejen s rodiči a jejich dětmi, ale ve složitějších případech i se širší rodinou (Baláž, 2011).

OSPOD je vnímán z pohledu rodičů jako nejefektivnější zbraní u soudu. Rodiče si jsou během jednání s pracovníky OSPOD plně vědomi toho, že to, co řeknou, jim může pomoci u jednání u soudu (Rogalewiczová, Killarová, 2015).

OSPOD zastupuje v rámci Cochemské praxe několik rolí. V prvním kroku poskytuje rodičům základní edukaci, v rámci které realizuje společné setkání rodičů na OSPOD a děti seznamuje s relevantními informacemi, přiměřeně jejich věku. Snaží se vést rodiče k uzavření dílčí dohody, která má konkrétní termín pro vyhodnocení úspěšnosti dodržování dohody oběma rodiči. Doporučuje rodičům či dětem využití odborné pomoci. Doprovází rodiče opatrovnickým řízením a účastní se soudních jednání (Nováková, 2023).

Pro pracovníky OSPOD se aplikací Cochemské praxe změnil především větší efektivita ve spolupráci s rodiči a lepší pocit z úspěšné práce. Pracovník již neseписuje jednomu z rodičů návrh, ani zprávu pro soud, s rodiči sepisuje pouze protokol z jednání. Dochází k eliminaci jak snahy o manipulaci s pracovníky OSPOD ze strany rodičů, tak k eliminaci zatěžování pracovníků jedním z rodičů. A v neposlední řadě se díky Cochemské praxi daří bránit přenesení odpovědnosti z rodičů na OSPOD (Nováková, 2023).

Soud hraje v celém systému Cochemské praxe nezastupitelnou roli. Dle zákona o zvláštních řízeních soudních je místně příslušným soudem opatrovnického řízení ten, v jehož správním

obvodu má dítě trvalé bydliště. Pokud rodiče podají svůj návrh k jinému soudu, je tento návrh postoupen k soudu místně příslušnému. Zvykem dobré praxe je rozhodování pouze jednoho soudu, v lepším případě pouze jednoho soudce, po celou dobu rodinné kauzy. Změna trvalého bydliště dítěte v průběhu řízení, neznamená automatické postoupení rodinné kauzy k nově příslušnému soudu. K takové změně dochází spíše výjimečně, a to pod podmínkou, že je to v zájmu dítěte. Čím delší je průběh soudního řízení, tím se zvyšuje riziko negativního působení na rodiče a vyostřování jejich vzájemného konfliktu, který se přenáší na jejich děti. Proto se rychlost řízení řadí mezi důležitý aspekt ve sporech rodičů (Brzobohatý a kol., 2015). Soudního jednání ve věci péče a výživy k dítěti by se měli vždy účastnit rodiče, OSPOD a advokáti, v případě, že rodiče v průběhu jednání zastupují. Rudolph (2007) se k těmto soudním jednáním vyjadřuje tak, že by měli mít přednost před jinými záležitostmi rodinného práva. Soud by měl takové jednání nařídít do dvou týdnů, z důvodu předejití vyhrocení situace mezi rodiči. V praxi to tak však bohužel ve většině případů nefunguje, opatrovnické soudy jsou na tolik vytížené, že se dvoutýdenní lhůtu nařízení jednání nedaří dodržovat.

Soud by měl dle Cochemské praxe rodiče vést k znovu převzetí rodičovské odpovědnosti a orientovat je na zájem a potřeby dítěte. Ukládá rodičům povinnost využít odbornou pomoc a z pozice své autority působí na rodiče. Jmenuje zástupce dítěte v řízení – kolizního opatrovníka, kterým bývá ve většině případů OSPOD. A v neposlední řadě určuje postup v řízení (Nováková, 2023).

Pro soudce plyne z aplikace Cochemské praxe v rodičovských sporech hned několik změn. Nejdůležitější z nich je zefektivnění jejich práce, a to zkrácením délky sporů a lepší životnosti dohod rodičů, díky rodičovskému plánu. Další změnou je kladení důrazu na faktické projevy chování rodičů, jejich ochoty spolupracovat a domlouvat se mezi sebou a schopnosti uzavírat a dodržovat vzájemné dohody. Posuzuje rodičovské kompetence na základě jejich vůle najít společné řešení a v posunu jejich postojů v době trvání řízení. V neposlední řadě klade tato praxe zvýšené nároky na soudce a jejich komunikační dovednosti (Nováková, 2023).

Advokáti mají v Cochemské praxi roli zástupců jejich klientů, tedy rodičů, v řízení. Provází svého klienta procesem opatrovnického řízení a poskytují mu odborné právní poradenství. Mají za úkol hájit zájmy klienta. Postavení advokátů mnohdy není snadné, rodiče je vtahují do svých sporů, někteří je nepřetržitě kontaktují a posílají jim důkazy o neschopnosti druhého rodiče. I přesto by měli advokáti zájem svého klienta vyhodnocovat v souladu se

zájmy klientova dítěte. Měli by klientovi dokázat zprostředkovat potřeby dětí v rozvodu a s ohledem na tyto potřeby korigovat představy klienta a objasňovat možné negativní dopady jeho taktiky na budoucí vztah s jeho dítětem (Nováková, 2023).

Rodiče patří mezi nezastupitelné aktéry soudních jednání v Cochemské praxi. Každé dítě má právo na oba rodiče a dojde-li k jejich rozvodu a dítě kvůli tomu jednoho z nich ztratí, může to na něm zanechat různá traumata, neboť děti často hledají příčinu chování rodičů samy v sobě. Jsou to právě děti, které u vypjatých rodičovských sporů zažívají největší útrapy. Potřebují rodičovskou oporu, aby byly schopny vyrovnat se s jejich rozvodem. Mnohdy se stávají nástroji pro působení bolesti druhému rodiči (Rudolph, 2007).

Jedním z principů Cochemské praxe je skutečnost, že rozhodnutí, kdo bude pečovat o dítě, je v rukou rodičů, stejně jako odpovědnost za život jejich dítěte. Jakmile dojde k rozvodu rodičů, musejí sami sebe v roli rodiče obhajovat a srovnávat se mezi sebou. Takový přístup rodiče nevede ke smírnému řešení. Potřebují podporu a důvěru, že své rozepře zvládnou a že jsou ve své rodičovské roli respektováni, aby se dokázali domluvit v zájmu společného dítěte. Pokud jsou rodiče schopni se mezi sebou dohodnout na péči o své děti, měli by předložit soudu podobu své dohody, kterou si oni sami společně vytvoří a soud ji následně schválí. Tato dohoda je považována za nejlepší řešení, všichni zapojení aktéři do spolupráce mají snahu pomoci rodičům vyřešit jejich konflikt tak, aby toto řešení bylo pro dítě co nejméně zatěžující. Zásadním problémem v rodičovských sporech bývá na straně rodičů starost o sebe, namísto o své děti, z čehož poté vyplývá, že se rodiče více soustředí na právo na své dítě než na povinnosti vůči němu (Killarová, Rogalewiczová, 2015).

2.4 Role pracovníka OSPOD

Sociálně-právní ochrana dětí se řídí ZSPOD. OSPOD dle §4 ZSPOD zabezpečují orgány, kterými jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní a újezdní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a Úřad práce České republiky. Pověřeny činností mohou být také obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro SPOD a další právnické a fyzické osoby. OSPOD zastupuje a chrání nejlepší zájem a blaho dítěte, poskytuje ochranu rodině a rodičovství a vzájemným právům rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči (§ 5 ZSPOD). V praxi si lidé spojují sociálně-právní ochranu dětí s činností obecního úřadu obce s rozšířenou působností, která je součástí městských úřadů, odborů sociálních věcí, jako oddělení sociálně-právní ochrany dětí (Rogalewiczová, 2019).

Rodiče se mohou kdykoliv obrátit na OSPOD za účelem požádání o pomoc a podporu při vykonávání svých povinností a práv. Stejné právo má samotné dítě, které může požádat o pomoc bez vědomí rodičů (§8 ZSPOD). Rodiče mají povinnost se na OSPOD obrátit pouze z důvodu zákonné povinnosti, která nastává např. v době zahájeného rozvodového řízení. OSPOD může být upozorněn i třetí stranou, kdy zahájí svou činnost na základě podání podnětu z důvodu podezření na závadné chování dětí nebo rodičů (Matoušek, Pazlarová, 2016). Pracovník OSPOD nemá oprávnění usměrňovat rodiče, v těchto případech může zasáhnout pouze soud. Pokud je konflikt mezi rodiči vyostřený a je zřejmé, že bez odborné pomoci se rodiče neposunou dál, je OSPOD zmocněn uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc. Tento typ pomoci slouží rodičům ke zvládnutí jejich vzájemných konfliktů nebo problémů v rodině. Odbornou pomocí se rozumí spolupráce s mediátorem, rodinná terapie aj. OSPOD má také možnost poučit rodiče, kteří nerespektují práva dítěte či druhého rodiče, o účincích plynoucích z takového jednání a právní modifikaci, nemá však možnost zajistit vymahatelnost v případě dovolávání se rodičovských práv. (Corradiniová, Novák, Vypušťák, 2015).

V Cochemské praxi plní OSPOD funkci kolizního opatrovníka. Hovorka (2007) hovoří o důvodu, proč je opatrovnictví tradičně svěřováno sociálním pracovníkům obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Dle něj je v případě zastupování dítěte v řízení o úpravě poměrů nejdůležitější nalezení nejvhodnějšího řešení pro dítě a posouzení výchovných podmínek a předpokladů rodičů, nikoli o primární analyzování situace z hlediska právního. Soud je oprávněn ustanovit opatrovníkem také někoho jiného, avšak zpravidla, dle zákona o zvláštních řízeních soudních, ustanovuje opatrovníkem OSPOD (Matoušek a kol., 2015).

Dle Hrušákové a Králíčkové (2006) není nezletilé dítě chráněno proti rozvodu jeho rodičů, je však potřeba jej chránit v souvislosti s rozvodem. Pro zdravý vývoj dítěte není podstatné, zda jeho rodiče jsou sezdaní či nikoliv, nemusí jej ohrožovat ani péče pouze jednoho z rodičů. Je důležité, aby rodiče dokázali důsledky svého rozvodu či rozchodu zmírnit pro dítě tím, že budou schopni vzájemně respektovat svá práva a dohodnou se na záležitostech, které se pojí s výchovou dítěte (Matoušek a kol., 2015). Pokud je dítě zapleteno do dlouhodobého konfliktu rodičů, může to ohrozit jeho mravní a psychický vývoj. V takových případech může rozvod rodičů představovat pro dítě i přínos (Novák, 2012).

Dytrych a Matějček (2002) pojednávají o výzkumech prokazujících, že děti ve středním školním věku nejhůře snášejí rozvod rodičů. Ze zkušeností kolizních opatrovníků vyplývá, že rodiče psychickou odolnost dětí ve věku 9-11 let přeceňují. Tyto děti mají řadu různých

zálib, navštěvují se s kamarády a jeví se jako bezproblémové a samostatné. Rodiče se proto mylně domnívají, že jejich rozvod děti v tomto věku natolik nepoznamená, jako v období dřívějším nebo pozdějším. Proto by měl opatrovník těmto dětem věnovat zvýšenou pozornost.

Opatrovník do soudního řízení vstupuje na základě usnesení soudu, jeho povinností je dbát na to, aby soudní rozhodnutí bylo v souladu se zájmy dítěte. Sociální pracovník v pozici opatrovníka bývá poměrně často nucen k vykonávání opatrovnictví v nejlepším zájmu dítěte i v situacích, kdy nemá naprostou důvěru rodičů. V některých případech vystupuje jak proti rodičům, tak proti jejich právním zástupcům, kdy navrhuje neschválit uzavřenou dohodu mezi rodiči, protože se domnívá, že není v nejlepším zájmu dítěte. V těchto případech bývá ze strany rodičů i jejich právních zástupců nepochopen (Matouše a kol., 2015). Je důležité, aby OSPOD vykonával opatrovnictví v nejlepším zájmu dítěte. Jestliže ano, nemusí mít naprostou důvěru rodičů, protože jejich zájmy se mohou dostat do rozporu se zájmy dítěte a z toho důvodu bývá kolizní opatrovník ustanoven (Novotná, 2004).

Kolizní opatrovník podává v závěru soudního řízení konečný návrh soudního rozhodnutí, stejně jako rodiče. Jestliže je tento návrh kvalifikovaně odůvodněn, bývá ve většině případů soudem akceptován. Leckdy tento návrh znamená výhodu pro jednoho rodiče a újmu pro toho druhého. Opatrovník se z tohoto důvodu během soudního řízení často ocitá v situacích, ve kterých musí odolávat tlaku rodičů a zároveň si zachovávat nestranný postoj (Kopřiva, 2000). Kolizní opatrovník by měl rodičům poskytovat poradenství tak, aby si oba uvědomili, že i po rozvodu mají k dětem určité povinnosti. Neměli by své děti užívat jako útočný nástroj a měli by si uvědomit, že prostřednictvím popouzení dítěte proti druhému rodiči nezískají jeho větší náklonnost (Dytrych a Matějček, 2002).

Kolizní opatrovník by měl svou činnost směřovat k tomu, aby si dokázali znesváření rodiče připustit, že i druhý rodič je pro dítě důležitou osobou. Směřovat k minimalizaci napětí mezi rodiči, kteří si mají nadále zachovat své rodičovské role, kteří mají podporovat u dítěte pozitivní obraz druhého rodiče. A v neposlední řadě k dohodě rodičů, týkající se záležitostí jejich dítěte, které má mít zajištěné právo být informován přiměřeně svému věku a vyjádřit se k podstatným věcem, týkajících se jeho osoby. Kolizní opatrovník by měl zároveň být koordinátorem poradenských služeb pro rodinu, orientovat se v právních předpisech, z důvodu poskytnutí kvalitního sociálně-právního poradenství. Svým profesionálním vystupováním by se měl stát důstojným zástupcem dítěte, který bude ze strany účastníků řízení, advokátů i soudců respektován (Matoušek a kol., 2015).

Kolizní opatrovník by měl z pozice zástupce dítěte vědět, jaký je jeho názor, a proto má právo na provádění pohovoru s dítětem, a to i bez vědomí jejich rodičů. Podstatné je v průběhu rozhovoru navázat s dítětem kontakt a vzbudit v něm důvěru. V úvodní fázi je vhodné věnovat se neutrálním tématům, mezi které patří zájmy, kamarádi, trávení prázdnin apod. Poté je třeba dítě informovat, co bude následovat a z jakého důvodu je pohovor prováděn. Pohovor by měl být přizpůsoben úrovni vyspělosti dítěte. Není stanovena žádná věková hranice pro pohovor s dítětem, avšak u dítěte do šesti let může být validita jeho vyjádření zpochybnitelná. Dítě do tohoto věku nezná pojem času a nemusí rozumět obsahu sdělení soudce (Sigmundová, 2022). Dítě, které s ohledem na svůj věk a svou rozumovou vyspělost je schopno posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního řízení, kterého je účastníkem, obdrží od sociálních pracovníků na OSPOD informace o všech závažných věcech jeho osoby se týkajících. U dítěte staršího dvanácti let se má za to, že je schopno přijmout informaci, vytvořit si svůj vlastní názor a tento sdělit. Dítě schopné formulovat své vlastní názory, má právo při projednávání všech záležitostí jeho se týkajících tyto názory svobodně vyjadřovat, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu. Při své činnosti bere kolizní opatrovník v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení jeho citového či psychického vývoje (§8, ZSPOD).

2.5 Shrnutí kapitoly

Kapitola druhá je zaměřena na Cochemskou praxi. Je zde popsána Cochemská praxe a její cíle prostřednictvím autorů, zabývajících se touto problematikou. Dále se věnuje vzniku Cochemského modelu a průběhu etablování tohoto modelu v České republice. Další podkapitola je věnována hlavním principům Cochemského modelu a v podkapitole následující se můžeme dozvědět o jednotlivých aktérech, zapojujících se do procesu Cochemské praxe, pro tuto praxi je jedním z nejdůležitějších prvků interdisciplinární spolupráce jednotlivých profesí. Všechny tyto profese mají jeden společný cíl, a to vyřešit vzájemný rodičovský konflikt tak, aby to bylo pro jejich společné dítě co nejméně zatěžující. Jedním z hlavních aktérů Cochemské praxe je OSPOD a role sociálního pracovníka, kterou se zabývá další podkapitola. Funkce OSPOD v Cochemské praxi se nazývá kolizní opatrovník.

3 EDUKACE RODIČŮ

Edukace rodičů je realizována jako preventivní intervence na začátku rozvodového procesu, která má za úkol eliminovat ohrožení dítěte. Bývá to většinou první vstup odborníka do rodičovského sporu, jedná se tedy o základní edukaci a odstranění nevědomosti rodičů (Nováková, 2020).

Definici edukace uvádí Nováková, Poláková (2022):

„Edukací se pro potřeby této metodiky rozumí poskytování psycho-sociálně-právního poradenství rodičům nezletilých dětí, kteří prochází rozpadem soužití a/popř. se nedokáží dohodnout na úpravě poměrů k dítěti či na věcech pro dítě významných“.

Edukace vychází ze znalostí práva, psychologie, sociologie a sociální práce. Pracovník provádějící edukaci by měl být vybaven komunikačními dovednostmi, schopností předat srozumitelně klientovi potřebné informace s ohledem na jeho momentální situaci (Nováková, Poláková, 2022).

Mikulková (2019) pojednává o poradenství jako o odborné činnosti, která je zaměřená v nesnázích, které mohou mít jak krátkodobé, tak dlouhodobé trvání. Toto poradenství podporuje klienty při řešení těžkých životních situací.

Matoušek a kol. (2021) píší o edukaci jako o nástroji Cochemské praxe, díky které mají rodiče pochopit důležité skutečnosti. Odborníci provádějící edukaci rodičům vysvětlují, jaké jsou potřeby jejich dítěte a co pro něj znamená jejich rozchod. V rámci edukace jsou rodiče seznámeni s rozsahem jejich rodičovské odpovědnosti, jaké jsou typy péče o děti a kdo jim může pomoci s uzavřením dohody mezi rodiči. Dle Novákové (2020) je edukace poučení rodičů a poskytnutí pro ně relevantních informací. Úkolem základní edukace je poskytnout rodičům správné informace k úpravě péče a výživy k nezletilým dětem. Zodpovědět jejich dotazy, vysvětlit jim dopad jejich činů do praktického života a v neposlední řadě vyvrátit nejčastější mýty a předsudky. Je důležité, aby tohoto poučení byli přítomní oba rodiče najednou.

Smyslem je pomoci včasnou intervencí k deeskalaci rodičovského konfliktu při rozpadu rodiny s nezletilými dětmi. Zároveň přispět k eliminaci negativních dopadů rodičovských sporů na nezletilé děti žijící v těchto rodinách (Nováková, Poláková, 2022).

3.1 První edukace

Poskytovatelem první individuální základní edukaci pro konkrétní rodičovský pár bývá zpravidla OSPOD. Probíhá jako první krok v práci s rodinou, její realizace probíhá v rámci společné schůzky obou rodičů na OSPOD, kterou zajistí klíčový sociální pracovník. Rodiče jsou v rámci koordinované postupu vyzváni soudem, aby si před prvním soudním jednáním sjednali schůzku s pracovníkem OSPOD. Hlavní výhodou této edukace je možnost k podpoření uzavření dohody mezi rodiči a dále možnost vztahovat edukaci konkrétně k jejich situaci. OSPOD, který tuto edukaci poskytuje, může při této příležitosti naplnit alespoň z části svou roli kolizního opatrovníka ve formě setkání s rodiči. Jako nevýhoda se může zdát předávání informací konfliktním rodičům, které je obtížnější, protože tito rodiče průběh edukace narušují. Z praxe je zřejmé, že aplikací interdisciplinární spolupráce, do které je zapojen i OSPOD, se značně eliminuje zátěž pracovníků OSPOD vleklými spory rodičů a četností stížností, které rodiče podávají na podjatost sociálních pracovníků (Nováková, Poláková, 2022).

Metodika průvodce Cochemskou praxí územního obvodu Okresního soudu Třebíč (2019) popisuje první edukaci na OSPOD jako seznámení rodičů s možnostmi, jak upravit poměry k nezletilým dětem po rozpadu jejich vztahu, sociální pracovníce rodičům poskytuje obecné informace o úpravě výživného a rodičovské odpovědnosti. Edukace rodičů může probíhat v osobní rovině, za využití tištěných letáků či prostřednictvím webových portálů.

Základem první edukace je předat rodičům informace týkající se zejména rodičovské odpovědnosti, rodičovských kompetencí, průběhu soudního řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti, náležitosti návrhu na úpravu poměrů nezletilého dítěte, role jednotlivých subjektů zapojených do řešení situací spojených s rozpadem soužití rodičů (soud, OSPOD, pomáhající profese), formy péče a praktické dopady ve vztahu k výživnému, potřeby dítěte v rozpadu soužití rodičů, práva a postavení dítěte v rámci probíhajícího soudního řízení, dopady nezvládnutého rodičovského konfliktu na dítě. V České republice není účast na edukaci před rozvodem pro rodiče povinná. Tudíž obecným problémem v rozvodových řízeních bývá dosáhnout vyváženého zapojení obou rodičů do hledání společného řešení. Iniciátor rozchodu je vždy ve výhodnějším postavení a bývá zpravidla tím, kdo je ochotnější spolupracovat a hledat řešení. Jeho motivací bývá rychlé vyřešení současné situace. Druhý rodič bývá v situaci, kdy neměl možnost vyrovnat se s nastalou situací a připustit si, že jeho život se mění (Nováková, Poláková, 2022).

Nováková (2020) uvádí způsoby, jak rodiče přimět k edukaci. Prvním z nich je výzva soudu – vydání usnesení. Úkolem soudu je z pozice své autority společnou schůzku rodičů na OSPOD doporučit a taktéž jim vysvětlit, jak se bude hodnotit, když ji rodiče nezrealizují. V praxi jsou ustáleny dva způsoby, kterými má možnost soud rodiče vyzvat, aby se na společnou schůzku na OSPOD dostavili. V prvním z nich vyšší soudní úředník nebo jiný pracovník soudu volá rodičům se sdělením, aby si domluvili společnou schůzku na příslušném OSPOD, která se musí uskutečnit do prvního soudního jednání. Ve druhém způsobu vydá soud usnesení, kterým jmenuje kolizního opatrovníka jejich dítěti a ukládá rodičům, aby tohoto kolizního opatrovníka (OSPOD) kontaktovali a dohodli si termín společné schůzky, která se musí uskutečnit do prvního soudního jednání. Tyto časově nenáročné způsoby zajistily, že se rodiče v naprosté většině případů dostaví ke společné schůzce. Další možností je poskytnout rodičům informační leták. V tomto letáku je uvedeno, že dostavení se rodičů ke společné schůzce na OSPOD nebo ke skupinové edukaci, bývá soudem hodnoceno jako projev pozitivní rodičovské kompetence. Většina rodičů chce vypadat před soudem dobře, proto nebývá v praxi problém s absolvováním první edukace rodičů.

Rodiče mají možnost pokračovat v navazující edukaci na základě vlastního rozhodnutí či doporučením nebo uložením ze strany OSPOD či soudu. Výstupem z edukace by měla být dohoda rodičů. V případě, že se rodičům tato dohoda nepodaří uzavřít, je ze strany poskytovatele vypracována zpráva o průběhu jednání s rodiči pro potřeby soudu či OSPOD. Ta by se měla ve svém obsahu věnovat tomu, zda je účelné s rodiči dále pracovat. Edukace je zajišťována na základě doporučení ze strany soudu. Termín prvního setkání rodičů u poskytovatele bývá stanoven bezprostředně po prvním soudním jednání (Nováková, Poláková, 2022).

Dle Metodiky Cochemské praxe města Ústí nad Orlicí (2019) rodiče, kteří prošli edukací, porozuměli a souhlasí s tím, že jejich děti ve svém životě potřebují přítomnost obou rodičů. Jsou si vědomi toho, že jejich děti potřebují vnímat vzájemný kontakt rodičů, který funguje bez kritiky či nevhodného chování. Povedlo se jim nalézt způsob komunikace a spolupráce, který bude fungovat i po rozpadu jejich vztahu, a to ve prospěch jejich dětí. Taktéž je důležité vědomí rodičů, že aktuální uspořádání péče není trvalý stav ale proces, který nese do budoucnosti nutnost reagovat na případné změny.

3.2 Rodičovský plán

Nováková (2019) uvádí, že zhruba 80 % rodičů se dohodne na typu péče o dítě. Jejich opatrovnické řízení je poté ukončeno na základě jejich dohody rozsudkem. Avšak mnozí z těchto rodičů mají poté problém tuto dohodu dodržovat v praktickém životě. Důvodu, proč tomu tak je, můžeme z praxe vyvodit hned několik. Jedním z nich je přetrvávající problém s komunikací mezi rodiči, protože rodiče se nenaučili společně domlouvat. Jejich komunikace by měla být oproštěna od emocí a věcná, během jedné interakce rodičů by se mělo vykomunikovat co nejvíce věcí, aby poté nemuseli být oba rodiče opakovaně zatěžováni. Dalším z nich může být představa rodičů, kteří si neuvědomili, o čem všem se budou muset s druhým rodičem domlouvat.

Rodičovský plán má fungovat jako nástroj, který má pomoci rodičům nastavit po rozpadu jejich vztahu péči o dítě. Smyslem toho plánu je předejít konfliktům, které mohou ohrozit psychickou pohodu dítěte. Pro rodiče i jejich dítě je podstatné, aby měli ujasněno, jak budou po rozvodu společně fungovat. Rodičovský plán slouží jako pomoc rodičům při rozhodování o otázkách, týkajících se péče o jejich dítě. Jeho sestavování učí rodiče, jak se domlouvat na jednotlivých věcech. Získávají důvěru ve svých schopnostech domluvy s druhým rodičem. Takové plánování může odhalit, že i když jsou rodiče přesvědčeni, že se společně domluví, mohou se jejich názory různit při domlouvání konkrétních detailních záležitostí a ochota domluvit se je snižována. Rodiče se díky tomuto plánování naučí přijímat neúspěchy, které provází domluvu o úpravě péče o dítě po rozvodu (Nováková, Poláková, 2022).

Rodiče si mohou svůj rodičovský plán vypracovat nejprve samostatně a poté si vzájemně sdělit své představy. Avšak tento způsob sebou nese určité úskalí, protože později během porovnání svých návrhů, může být pro rodiče obtížné slevit ze svých představ. Proto se považuje za lepší strategii způsob, při kterém rodič během vyplňování uvažuje nad tím, co by chtěl ten druhý, jak by si to představoval. Se sestaveným rodičovským plánem je dobré seznámit také dítě, a úměrně jeho věku ho zapojovat do společného rozhodování o tom, jak bude rodinný život po rozvodu vypadat (Nováková, Poláková, 2022).

Nováková (2020) doporučuje z poznatků vyplývajících z dosavadní české praxe, jak postupovat při sestavování rodičovského plánu. V rodičovském plánu je dobré neměnit to, co bylo v minulosti zavedeno a fungovalo. Je dobré to zachovat především s ohledem na dítě, pro které je dobré, když se příliš moc věcí nemění. Nebrat nesouhlas druhého rodiče nad jednotlivými body jako selhání. Doporučuje se opřít se o zkušenosti, které máme

z minulosti, kdy vše fungovalo a na základě toho nabízet varianty. Nechat těžší věci na později a začínat od těch jednoduchých, na kterých se rodiče shodnou. A především by měli rodiče počítat s tím, že to nebude snadné a pokusit se o zvládnutí rodičovského plánu i na několik pokusů.

Rodičovský plán může mít písemnou podobu, která se doporučuje při prvním hledání společného řešení. Po ustálení rodinné situace a minimalizaci rodičovského sporu, je možné transformovat písemnou verzi plánu do ústní. Písemná forma předchází nedorozuměním a pomáhá rodičům i dětem porozumět nastalé situaci. U verze dohody plánu pouze ústně se může stát, že si jeden z rodičů vyloží závěr jinak, nebo si ho bude rozdílně pamatovat. Při tvorbě rodičovského plánu by měli rodiče myslet nejen na kvalitu vztahu mezi jimi a dítětem, ale i mezi dalšími blízkými osobami a dítětem, aby po rozvodu nedošlo k jejich narušení (Pemová, Ptáček, 2020).

Matoušek (2020) upozorňuje, že ač je rodičovský plán užitečným nástrojem, v mnoha případech předbíhá zpracování rozvodu ze strany rodičů. Práce na rodičovském plánu po rodičích požaduje chladnou hlavu, rozvažování s odstupem, schopnost spolupráce a realistické uvažování. Tenhle přístup se po rodičích vyžaduje v situaci, kdy jsou ve víru emocí, strachu ze změny. Tyto pocity bývají u rodiče, který rozvod neinicíoval, významně vyšší.

Pokud rodiče nezvládnou vypracovat rodičovský plán samostatně, mají možnost podpory v rámci interdisciplinární spolupráce ze strany soudního tajemníka, mediátora, OSPOD, neziskové organizace či poradny pro rodinu. Rodičovský plán je soudně nevymahatelný. Jedná se o jistý preventivní plán, který rodičům umožňuje pochopení, jak bude život po rozvodu vypadat (Nováková, Poláková, 2022).

3.3 Shrnutí kapitoly

Třetí a zároveň poslední kapitola se zabývá procesem edukace rodičů. Tato edukace je považována za první vstup odborníka do rodičovského sporu. Popisuje průběh edukace a informace, které jsou rodičům během edukace poskytovány. Poskytovatelem této edukace bývá zpravidla OSPOD. V rámci edukace se sociální pracovník snaží rodiče dovést k dohodě, která by měla být výstupem tohoto procesu. Rodičům je většinou povinnost zúčastnit se edukace uložena soudem, na základě usnesení. V rámci edukace je rodičům představen tzv. rodičovský plán, který slouží rodičům jako pomoc při rozhodování o otázkách, týkajících se péče o jejich děti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Následující kapitola se věnuje výzkumnému šetření, které bylo realizováno pro potřeby diplomové práce. Toto šetření se věnuje přínosu edukace rodičů v Cochemské praxi. Výzkumná část je založena na metodologii kvalitativně orientovaného výzkumu, který můžeme dle Švaříčka a Šed'ové (2007) charakterizovat trojím vymezením – výběr výzkumu, analýza a interpretace dat, závěry výzkumu.

4.1 Cíl výzkumu

Cíl výzkumného šetření je založen na procesu edukace rodičů v Cochemské praxi. Výzkumným šetřením bylo zjišťováno, jakou mají zkušenost sociální pracovnice působící na OSPOD s Cochemskou praxí a prvním důležitým krokem této praxe, kterým je edukace v procesu práce s rodiči. Kdo tuto edukaci zajišťuje a jakým způsobem je prováděna, její vliv na přístup rodičů k jejich rozvodu, a především k jejich dětem, jak respektují práva druhého rodiče a přání svých dětí a zda použití Cochemského modelu v praxi zjednodušilo práci odborníků s rodiči v rozvodové situaci. Hlavní myšlenkou této praxe je dovést rodiče k dohodě, která bude v souladu s jejich potřebami, a především v souladu s potřebami jejich společných dětí. Na této cestě jsou jim nápomocní potřební odborníci, kteří společně spolupracují a nabízejí rodičům v jejich těžké situaci pomoc a podporu. Záměrem výzkumu bylo zkoumat poznatky sociálních pracovnic, které se na OSPOD věnují koliznímu opatrovnictví a v rámci soudních řízení zastávají roli kolizního opatrovníka a provádějí edukace rodičů. V rozhovorech byly osloveny ty sociální pracovnice, které se koliznímu opatrovnictví v soudních řízeních věnovaly již před zavedením Cochemské praxe, aby byly schopny posoudit efektivitu tohoto modelu v rozvodovém řízení.

4.2 Strategie výzkumu

Pro uskutečnění výzkumu byla vybrána kvalitativní metoda sběru dat uskutečněna prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum definují Švaříček, Šed'ová (2007) jako proces, při kterém probíhá zkoumání jevů v autentickém prostředí. Cílem toho výzkumu je získat komplexní obraz zkoumaných jevů. Je založen na specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu a na hlubokých datech. Hendl (2012) charakterizuje kvalitativní výzkum dle způsobu jeho provádění. Základem je intenzivní kontakt s terénem nebo situací jedince. Tyto situace reflektují každodenní život jedinců.

Kvalitativní metoda se používá pro porozumění podstaty jevů, o kterých toho ještě není příliš známo, nebo pro získání nových názorů k jevům, o kterých už nějaké informace máme (Miovský, 2006).

Skrze polostrukturovaný rozhovor má výzkumník možnost lépe pochopit respondenta. I pro respondenta je tento typ rozhovoru vhodnější nežli například rozhovor strukturovaný, který neumožňuje měnit charakter otázek a přizpůsobovat otázky průběhu rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje dovysvětlit podněty, ve kterých se může respondent ztratit či osvětlit, jak je daná otázka myšlena. V tomto typu rozhovoru je možné s otázkami volně pracovat, měnit jejich pořadí a doptávat se na podrobnosti (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Designem kvalitativního výzkumu byla zvolena interpretativní fenomenologická analýza (dále jen IPA), která slouží k porozumění žité zkušenosti člověka. Používá se k detailnímu prozkoumání, jak vytváří jedinec význam své zkušenosti, což nám umožňuje lépe porozumět jednotlivému procesu tzv. fenoménu (Smith, Flowers a Larkin, 2009).

IPA ve srovnání s jinými kvalitativními přístupy, poskytuje více prostoru pro svobodu výzkumného procesu a kreativitu výzkumníka (Willig, 2001). Ten prozkoumává fenomenologicky zkušenost konkrétního jedince, zároveň je důležité, aby si uvědomil, že v porozumění této zkušenosti hraje hlavní roli právě výzkumníkova zkušenost a interakce mezi ním a dotazovaným (Smith, 2004). Pro studii IPA je typický menší počet respondentů, kteří dobře reprezentují zkoumaný problém (Larkin, Watts a Clifton, 2006).

4.3 Výzkumné otázky

Pro výzkum byla stanovena jedna hlavní výzkumná otázka. Dále byly stanoveny tři dílčí podotázky, které umožnily detailnější vhled do zkoumané problematiky.

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaké jsou zkušenosti sociálních pracovníků OSPOD s edukací rodičů v rámci Cochemské praxe?

Tato otázka byla zvolena z důvodu zjištění, zda je edukace v Cochemské praxi přínosná a efektivní. Jestli plní svůj účel a napomáhá k dohodě rodičů, respektu k přání jejich dítěte a celkovému smírnému řešení jejich konfliktní situace. Odpověď na tuto otázku byla ve výzkumu zjišťována za pomoci zkušeností, které mají sociální pracovnice OSPOD s Cochemskou praxí.

Vedlejší výzkumné otázky byly zvoleny na základě toho, aby umožnily podrobnější zkoumání problematiky efektivity edukace.

1. Jakým způsobem sociální pracovníci provádějí edukaci rodičů v Cochemské praxi?

První dílčí podotázka se vztahuje na sociální pracovníky OSPOD a jejich práci s Cochemskou praxí, konkrétněji na postup, kterým provádí edukaci. Je zaměřena na roli sociálních pracovníků v Cochemské praxi, jak dlouho s touto praxí pracují, jak tato praxe funguje, jak probíhá první edukace s rodiči, jaké základní informace při této edukaci rodičům poskytují a kolik edukací poskytují jednomu rodičovskému páru.

2. Jak edukace rodičů přispěla ke zjednodušení práce sociálních pracovníků?

Druhá dílčí podotázka pojednává o hlavním přínosu Cochemské praxe, jak se zlepšila spolupráce mezi rodiči a sociálními pracovníky zásluhou této praxe, jaká jsou pozitiva a negativa Cochemské praxe, jak probíhalo řešení rozvodových situací rodičů před Cochemskou praxí, zda by si sociální pracovníci zvolili pro svou práci s rodiči v rozvodové situaci Cochemskou praxi a o tom, kdo by měl provádět edukaci rodičů.

3. Jaký má edukace vliv na rodiče a jejich konflikt?

Třetí a zároveň poslední dílčí podotázka se věnovala působení edukace v Cochemské praxi na rodiče a jejich rozvodový konflikt. Tato problematika bude dopodrobna zjišťovaná pomocí otázek zaměřených na působení Cochemské praxe na rodiče, výsledky edukace rodičů, reakce rodičů na informace, které jsou jim během edukace poskytovány, zda se těmito informacemi řídí, jestli berou rodiče ve svých konfliktech ohled na své děti, informovanost dětí ohledně rozvodové situace rodičů a postup sociálních pracovníků v případech, kdy edukace rodičů není úspěšná.

4.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Pro výběr respondentů vhodných k rozhovorům bylo podstatných hned několik faktorů. Prvním z nich byla délka praxe sociálního pracovníka na OSPOD. Vzhledem k tomu, že většina respondentů uvedla, že pracují s Cochemskou praxí dva roky, podmínkou byla tedy práce na OSPOD v minimální délce pět let. Délka pěti let byla zvolena z toho důvodu, že respondenti mají za sebou již delší pracovní praxi s rodiči v rozvodových řízeních a pracovali na OSPOD již několik let před zavedením Cochemské praxe, tudíž dokážou posoudit přínos této praxe a její vliv na rodiče a jejich konflikt. Dalším kritériem pro výběr respondentů bylo působení sociálního pracovníka na OSPOD v roli kolizního opatrovníka pro nezletilé v soudních řízeních o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Protože právě tyto pracovníci mají zkušenost s Cochemskou praxí a edukací rodičů, pracovníci věnující se v rámci OSPOD

pouze ohroženým dětem, kurátorstvím pro děti a mládež či náhradní rodinné péči tyto zkušenosti postrádají. A posledním kritériem pro výběr výzkumného vzorku byla práce s Cochemskou praxí v rámci OSPOD, protože Cochemské praxi se věnují jen některé OSPODY napříč Českou republikou, a právě v okrese Zlín, který spadá pod Okresní soud ve Zlíně, se Cochemu věnují pouze dva OSPODY.

Z důvodu anonymity rozhovorů nejsou uvedena jména respondentů ani OSPOD, kde respondenti pracují. Zjištěné základní informace ohledně respondentů pocházejí z uskutečněných rozhovorů. Rozhovory byly provedeny se šesti respondenty.

Respondent 1

První respondent má vystudovaný magisterský obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Jako sociální pracovník OSPOD pracuje devět let, dříve působil v psychologické poradně.

Respondent 2

Druhý respondent má také vystudovaný magisterský obor Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Jako sociální pracovník na OSPOD pracuje také devět let, již od ukončení svého studia.

Respondent 3

Respondent číslo tři studoval na Karlově univerzitě obor sociální a pastorační činnost. Na OSPOD jako sociální pracovník působí pět a půl roku, předtím pracoval na Krajském úřadě Zlínského kraje na odboru sociálních věcí, oddělení sociálních služeb jako metodik sociální práce a před krajským úřadem pracoval zhruba rok a půl v azylovém domě pro muže na Vsetíně.

Respondent 4

Respondent čtvrtý má za sebou studium magisterského oboru Sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Jako sociální pracovník na OSPOD pracuje sedm let, dříve působil v sociálních službách.

Respondent 5

Pátý respondent má také vystudovanou Sociální pedagogiku na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Jako sociální pracovník OSPOD působí již dvacet šest let.

Respondent 6

Šestý a zároveň poslední respondent má vystudovaný obor Sociální práce a sociální politika. Pracuje na OSPOD jako sociální pracovník taktéž dvacet šest let, nyní na pozici vedoucího oddělení. Předchozí pracovní zkušenosti nasbíral jako pracovník na městském úřadě, kde vyplácel dávky pro rodiny s dětmi po dobu šesti let a v kojeneckém ústavu dvacet let jako zdravotní sestra.

4.5 Realizace výzkumu

Realizace výzkumu započala na podzim roku 2022 společně se zvolením daného tématu, byly zjišťovány možnosti provedení rozhovoru na jednotlivých pracovištích OSPOD a s jednotlivými respondenty. Vybraní respondenti byli osloveni s dotazem na jejich účast ve výzkumu. Rozhovory byly naplánovány tak, aby na každý z nich byl dostatečný časový prostor a byly zajištěny veškeré rušivé elementy. Každému z respondentů bylo vysvětleno, jakému tématu se výzkum věnuje, jaké mohou očekávat otázky, a bylo zdůrazněno, že pokud nebudou otázce rozumět, bude jim položena jinak a pokud nebudou chtít na danou otázku odpovědět, není to nutné. Všechny rozhovory byly nahrávány, respondentům byla před začátkem rozhovoru položena otázka, zda souhlasí s audionahrávkou, která bude následně použita pouze pro účely přepsání do textové podoby, všichni respondenti byli před začátkem rozhovoru ujištěni, že výzkum dbá na jejich anonymitu. Protože jak píše Švabiček, Šed'ová (2007) součástí každého dobrého kvalitativního výzkumu, by mělo být respektování základních zásad etiky.

Rozhovory byly ze strany respondentů hodnoceny kladně a přínosně, prostřednictvím rozhovoru měli prostor zamyslet se detailněji nad svou prací a nad tím, co mohou případně v další práci s rodinami provést jinak. Všichni respondenti mají zájem být seznámeni s výsledky výzkumu.

4.6 Proces analýzy dat

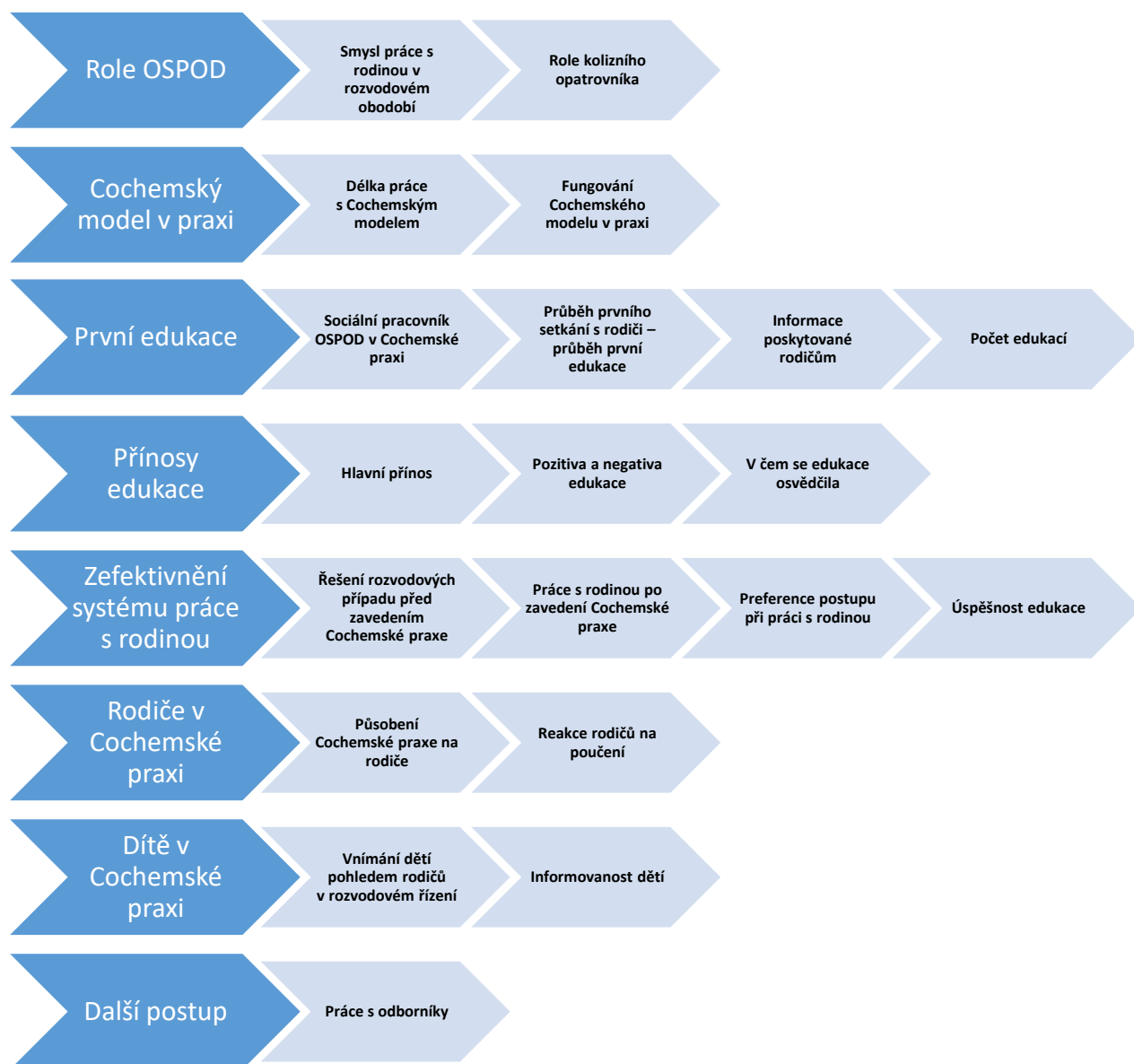
Všechny rozhovory byly z audionahrávek přepsány doslovně do textové podoby, protože doslovný přepis je pro studii IPA klíčový (Smith, Flowers a Larkin, 2009). Poté následovala analýza přepsaných rozhovorů.

Na začátek analýzy jsem se nejprve zamyslela nad svou vlastní zkušeností s tématem výzkumu. Protože pracuji jako sociální pracovníce na OSPOD, je mi téma velmi blízké. Přemýšlela jsem tedy nad tím, co pro mě vůbec znamená práce s rodiči v rozvodovém

období. Uvědomila jsem si, že rodiče v rozvodovém období procházejí jakousi cestou, společně se svými dětmi, na které musí překonat spoustu překážek. Na této cestě by jim měl být k dispozici průvodce, který jim bude nápomocný v jednotlivých nelehkých krocích. Ve své práci se považuji za takového průvodce pro rodiče a jejich děti na cestě rozvodem. Mé další myšlenky patřily Cochemské praxi. Já jsem před zavedením Cochemské praxe na OSPOD nepracovala, tudíž nemohu porovnat způsob řešení rozpadu rodiny před touto praxí. Konkrétně jsem se zaměřila na edukaci rodičů, kterou provádíme u každého rodičovského páru, který prochází rozvodem. Přehrávala jsem si v hlavě jednotlivé kroky, kterými rodiče během edukace provádím. A následně jsem dospěla k závěru, že pokud bych měla řešit rozpad rodiny bez pomoci Cochemské praxe a edukace rodičů, byla by má práce rozhodně složitější a méně efektivní.

Další krok analýzy výzkumu byl zaměřen na opakované čtení přepsaných rozhovorů, během kterého byly tvořeny poznámky a zaznamenávány všechny důležité body. Některé nahrávky jsem si přehrála znova, abych se prostřednictvím nich mohla lépe vcítit do jednotlivých případů respondentů. Následně jsem si prošla své poznámky ze čtení rozhovorů, které jsem přetvářela do jednotlivých témat – kódů, dbala jsem však na to, aby byl zachován jejich původní význam. V rámci těchto témat došlo ke vzniku seznamu kategorií na základě jejich podobnosti.

Graf 2 – Kódování

5 ANALÝZA DAT

Analýza výzkumu je strukturována do osmi kategorií, které vznikly z kódování na základě jejich podobnosti. Tyto kategorie byly následně podkladem a strukturou další části výzkumu, tedy prezentace výsledků. Kategorie nesou tyto názvy: Role OSPOD, Cochemský model v praxi, První edukace, Přínosy edukace, Zefektivnění systému práce s rodinou, Rodiče v Cochemské praxi, Dítě v Cochemské praxi a Další postup. Tyto kategorie jsou detailně popsány v rámci jednotlivých subkapitol. Přímá řeč respondentů z rozhovorů je vymezena kurzívou a odlišena uvozovkami.

5.1 Role OSPOD

První kategorie výzkumného šetření se zabývá rolí sociálních pracovníků OSPOD v rozvodových řízeních rodičů. Konkrétněji smyslem jejich práce s rodiči v rozvodu, jaké je jejich postavení a koho v rámci těchto řízení zastupují.

Smysl práce s rodinou v rozvodovém období

Hlavním smyslem práce s rodinou v rozvodovém období je pro sociální pracovníce role kolizního opatrovníka.

„Zastávám roli kolizního opatrovníka, kdy zastupujeme dítě při soudním řízení, které končí pravomocným rozhodnutím soudu, v té době je potřeba, aby dítě bylo zastoupeno někým nestranným, tedy námi, protože i když jsou rodiče v souladu s jejich dohodou, může dojít ke střetu zájmu.“ (Respondent 1)

„My v podstatě působíme jako kolizní opatrovníci, takže pracujeme s rodinou.“ (Respondent 2)

Některé vnímají smysl své práce v provázení rodičů jejich těžkou životní situací, být jim v těchto chvílích nápomocná, a především směřovat rodiče k dohodě.

„Mým smyslem je být nápomocná rodinám s nezletilými dětmi, v tom složitém období rozpadu rodiny a směřovat je k dohodě a nějakému smírnému řešení ve prospěch nezletilých dětí.“ (Respondent 6)

„Smysl to má, samozřejmě je to rodina od rodiny. Ta naše osvěta nebo edukace, vůbec setkání s rodiči má někdy význam větší někdy menší, je to rodina od rodiny. Smysl v tom jednoznačně vidím.“ (Respondent 5)

„Smyslem práce v rozvodovém období s rodiči je provázet rodiče tímto obdobím, aby se jim podařilo upravit péči k dětem a vést je k dohodě a děláni kompromisů. Aby dokázali situaci vyřešit v zájmu dětí a nehádali se. Pokud teda nejsou v nějakém ostrém sporu, poté to nelze.“
(Respondent 3)

Role kolizního opatrovníka

Role kolizního opatrovníka je vnímána všemi respondentkami stejně. V rámci soudních řízení zastupují nezletilé děti a hájí jejich zájmy.

„My jsme jmenováni kolizním opatrovníkem, což znamená, že zastupujeme a hájíme zájmy nezletilého dítěte, kdy jsou rodiče ve většině případů ve sporu a nedokáží situaci vyhodnotit v zájmu dítěte.“ (Respondent 3)

„Role v rozvodových kauzách je role opatrovníka nezletilých dětí – kolizního opatrovníka, která vychází ze zákona. V podstatě plníme laicky řečeno roli advokáta těch nezletilých dětí.“
(Respondent 5)

„Kolizní opatrovník v rámci soudního řízení dětí zastupuje v celém procesu úpravy péče a výživy, to znamená, že má stejné postavení jako další účastníci řízení, což jsou rodiče. Takže projednává s rodiči ty jejich návrhy, projednává je popřípadě i s dětmi, může podávat opravné prostředky, děti zastupuje při soudním jednání a podává konečné návrhy.“
(Respondent 6)

5.2 Cochemský model v praxi

Druhá kategorie výzkumného šetření se soustředí na časové období, jak dlouho již respondentky pracují s Cochemskou praxí a jak Cochemský model v praxi funguje, zda se liší jeho fungování od teorie.

Délka práce s Cochemským modelem

V délce práce s Cochemskou praxí se respondentky většinou shodují, i přesto, že nejsou ze stejných OSPOD. Nejčastěji zmiňovaly délku práce s Cochemskou praxí zhruba dva roky.

„U nás je relativně mladá, začali jsme soustavně pracovat s touto praxí poslední dva roky.“
(Respondent 1)

„S Cochemskou praxí pracujeme 2 roky.“ (Respondent 3)

Některé však uváděly delší časový úsek.

„Takže Cochemská praxe k nám přišla z Německa, kde se etablovala 90. letech, ale k nám do Česka přišla mnohem později, ale řekla bych odhadem, že tady u nás je to pět let, co byla schůzka se soudem, který začal praktikovat Cochemskou praxi.“ (Respondent 5)

„Myslím si, že tak tři až čtyři roky. Ale nemáme to jako klasickou Cochemskou praxi, ale je to modifikovaná, takže není úplně totožná s klasickým modelem, který se v České republice prezentuje. Je přizpůsobená potřebám Okresního soudu ve Zlíně a možnostem našeho úřadu.“ (Respondent 6)

Fungování Cochemského modelu v praxi

V otázce, zda se fungování Cochemského modelu v praxi řídí dle teorie, se respondentky rozcházejí. Některé hodnotí svou praxi tak, že postupují dle teorie Cochemského modelu, jiné však zmiňují, že praxe se vždy od teorie liší a není možné se v ní řídit striktně podle dané teorie.

„Vždycky jakákoliv činnost je odlišná od teoretických pravidel, ale každopádně je to jiné v tom smyslu, že mohou vznikat velmi konfliktní situace mezi rodiči. Člověk musí přistoupit i na jiná řešení, není to vždy o teorii.“ (Respondent 1)

„Myslím si, že ne. Máme určitý postup, který je stanovený a samozřejmě vždy se při práci s rodinou mohou vyskytnout nějaké nestandardní věci, ale snažíme se jet v určitém postupu.“ (Respondent 2)

„Ten Cochemský model je modifikovaný na naše místní podmínky a určitě je to přínosnější, než to bylo předtím, protože můžeme s těmi rodiči pracovat společně. Určitě to pomáhá k dohodě rodičů více, než to bylo dřív, určitě je to přínos pro tu naši práci, je to transparentnější.“ (Respondent 4)

„Cochemský model v našem OSPODU se té teorii hodně blíží. V podstatě se vychází z toho, že máme usilovat o to, aby ti rodiče se domlouvali na péči o děti, aby to byla záležitost hlavně rodičů. Myslím si, že v tomhle smyslu se to daří. Jak kdyby vnímám, že v důsledku té osvěty jsou už ti rodiče lépe připraveni a blíží se té dohodě ještě předtím, než nás navštíví.“ (Respondent 5)

5.3 První edukace

Kapitola třetí v analýze výzkumu popisuje první edukaci rodičů v rozvodovém řízení. Zaměřuje se na její průběh, na obsah informací, které jsou rodičům předávány a taky na praxi, zda je jedna edukace dostačující, či je jich potřeba více.

Sociální pracovník OSPOD v Cochemské praxi

Respondentky byly dotazovány, jaké kroky podnikají v Cochemské praxi konkrétně ony. Všechny shodně sdělily, že provádějí především edukaci rodičů, které by se měli zúčastnit všichni rodiče v rozvodovém řízení.

„Provádím edukaci rodičů, kdy s rodiči projednáváme tzv. rodičovský plán, ve kterém se s nimi soustředíme na otázky kontaktu druhého rodiče s dítětem, jak jsou schopni se domlouvat na zvlášť závažných událostech, ale i na jednoduchých, kterými jsou kroužky pro děti, změna školy, změna bydliště, protože toto jsou témata, které dokáží mezi rodiči způsobovat obrovské rozpory, takže součástí tohoto jednání s rodiči je vždy projednání toho rodičovského plánu, který se týká těchto otázek.“ (Respondent 1)

„Hned na úvod je to v podstatě o tom, že si zveme oba rodiče, což považuji za stěžejní. Probíhá edukační schůzka, kde se snažíme vést rodiče k dohodě.“ (Respondent 3)

Jiné respondentky považují za důležitou nejen jejich roli v Cochemské praxi, ale také roli soudu, který vydává usnesení o povinnosti rodičů kontaktovat OSPOD, následně jsou tímto usnesením obesláni oba rodiče.

„Rodiče většinou mají od soudu dáno, že nás mají kontaktovat. Po kontaktování na ně získáme telefonní číslo, poté je případ přidělen konkrétní sociální pracovníci – klíčové, která se už s rodiči spojí a domluví si s nimi osobní schůzku. Na této schůzce jsou vždy oba dva rodiče a vedeme je v rámci této schůzky k dohodě.“ (Respondent 2)

„Ten systém náš na OSPODU je takový, že když soud rozešle rodičům usnesení o povinnosti kontaktovat opatrovníka za účelem edukace, tak potom tady paní vedoucí zachytí kontakty rodičů a jednotlivá pracovníce poté svolává schůzku s rodiči, kde se na společných jednáních domlouvají.“ (Respondent 5)

„Mojí rolí je koordinátor Cochemské praxe na našem oddělení. To znamená, že jsem kontaktní osoba pro rodiče, kterým soud uloží povinnost nás kontaktovat. A většinou vedu ty společné jednání rodičů na OSPOD.“ (Respondent 6)

Jedna respondentka klade důraz ve své roli v Cochemské praxi na pohovor s dětmi.

„Provádíme společný pohovor s rodiči, provádíme pohovor s dětmi, kde se informujeme na to, co si ty děti přejí, jak by to chtěly. Zjišťujeme informace, jestli jsou od rodičů informovány.“ (Respondent 4)

Průběh prvního setkání s rodiči – průběh první edukace

Téměř všechny respondentky se shodují na tom, že během prvního setkání jsou rodiče seznámeni s průběhem soudního řízení, tedy s tím, co je v následujících týdnech a měsících čeká.

„Je to vždy společné jednání rodičů a záleží na tom, zda to je či není dohoda rodičů. V rámci schůzky jsou poučeni o všech svých právech a povinnostech, představí se jim průběh toho soudního řízení, a kdy se ptáme na to, jak by si to představovali, jestli jsou nebo nejsou dohodnutí a snažíme se je motivovat k dohodě.“ (Respondent 4)

„První setkání s rodiči probíhá formou společného jednání, kde jsem přítomna já jako koordinátor a klíčová pracovnice, která má na starosti obvod rodičů. S rodiči projednáme návrh, který předložili k soudu a jsou seznámeni s celým procesem soudního řízení, jsou vyslechnuta jejich přání a také poučeni o svých právech a povinnostech. V případě, že rodiče nejsou ve shodě, hledáme společně s nimi shodu alespoň v těch základních věcech. Což znamená alespoň, aby se rodiče shodli na péči, a snažíme se prostřednictvím tzv. rodičovského plánu vysvětlit jim, co je čeká v budoucnu, co budou řešit a prožívat a vedeme je k tomu, aby se zamysleli a společně hledali ten zájem nezletilých dětí.“ (Respondent 6)

Některé respondentky popisují, že během prvního jednání jsou rodiče seznámeni s rolí OSPODU v jejich rozvodovém řízení.

„Rodiče přijdou na domluvenou schůzku, na které je jim vysvětlena role kolizního opatrovníka. Je s nimi hovořeno o daném soudním řízení, co je čeká a jak celé řízení probíhá. Jsou jim poskytnuty veškeré informace, je jim vysvětlena Cochemská praxe a role rodičů v rámci tohoto řízení a budoucí práva a povinnosti.“ (Respondent 2)

„Rodičům představíme roli OSPOD, jsou seznámeni s tím, co bude probíhat, co je čeká, jak probíhá soudní řízení a jsou seznámeni s tím, že pořád mají jako rodiče stejná práva. Poté se projednává jejich situace, výhodou je, že jsou přítomni oba dva a může se hned reagovat na to, co rodiče řeknou, díky tomu že jsou rodiče hned konfrontováni se situací, se můžeme rychleji posouvat dál.“ (Respondent 3)

Jedna respondentka popisuje také své kroky, před uskutečněním první schůzky s rodiči.

„Takže oslovíme rodiče a pokud jsou to nějaké náročnější kauzy, pracujeme ve dvojici nebo za asistence paní vedoucí a v podstatě se domlouváme na schůzkách přes telefon nebo přes mail. A poté probíhá ta samostatná schůzka u nás v kanceláři na OSPODU a odvíjí se to už potom různě.“ (Respondent 5)

Informace poskytované rodičům

Rodiče by měli být při první schůze vždy poučení o svých právech a povinnostech, kterých by následně měli dbát. Některé respondentky toto poučení ve svých odpovědích zmiňují.

„Rodiče jsou poučeni o svých právech a povinnostech, která zůstávají i po rozhodnutí pořád stejná. Není možné, aby jeden rodič určoval a zasahoval do rodičovských práv toho druhého a samozřejmě že ten druhý rodič, který to dítě nemá v péči, nebude krácen na svých právech vůči dítěti.“ (Respondent 1)

„Jsou seznámeni s tím, co bude probíhat, co je čeká, jak probíhá soudní řízení a jsou seznámeni s tím, že pořád mají jako rodiče stejná práva.“ (Respondent 3)

Jedna z respondentek popisuje kromě slovní formy předání informací, také formu písemnou, kterou ke své práci s rodiči využívá.

„Máme k dispozici materiály, které jim můžeme zaslat. Když jsou to sporné věci, tak jim to posíláme nebo předáváme na té schůzce a informujeme je o rodičovské odpovědnosti a o průběhu soudního řízení, to jsou takové ty obecné, základní informace.“ (Respondent 4)

A respondentka číslo pět ve své odpovědi popsala do detailu nejen informace, které rodičům poskytuje, ale i svůj postup v pomoci rodičům k dohodě.

„Konkrétně já vysvětluji rodičům roli toho opatrovníka, jak je to u nás ukotvené. Potom v podstatě podle toho, zda jsou na něčem dohodnutí, tak to jen rozvíjím, případně se na něco doptám a jinak mám strukturu otázek rozhovoru s rodiči podle rodičovských plánů, kterých je napříč republikou spousta. Nicméně to východisko a ta osnova těch rodičovských plánů je stejná, jsou tam nějaké oblasti, na které se soustředím, ptám se, zda ta jejich péče opravdu směřuje k dohodě, v jaké podobě ta jejich dohoda je. Potom se doptávám a vysvětluji, že by měli být dohodnutí rodiče na tom, jak to bude nejenom s péčí a výživou, ale jak to bude s bydlením dítěte, jak bude mít dítě nastavený styk. Dále se doptávám na to, jak ta rodina funguje ze strany dětí ve vztahu ke zdravotnické péči, ke škole. Všechny důležité záležitosti související s péčí s rodiči projdeme, a když dojdeme k té dohodě, tak většinou sepisujeme

protokol, nebo formou záznamu dle časových možností. Takže si to sesumírujeme písemně a výstupem je zpráva pro účely soudního řízení.“ (Respondent 5)

Počet edukací

Počet uskutečněných edukací se odvíjí od schopnosti rodičů dojít k dohodě. Ne u všech rodičů se k dohodě podaří dojít. Všechny respondentky se však shodují, že pokud rodiče již přichází s dohodou nebo jsou alespoň dohodě nakloněni, zpravidla postačí jedna edukační schůzka. U rodičů, kteří jsou v konfliktu, to však bývají minimálně dvě i vícero schůzek.

„Záleží na tom, jak jsou rodiče schopni jednat v zájmu dítěte. Na ten zájem dítěte upozorňuji, protože se většinou setkávám s konfliktními rodiči, kteří nemají prioritně potřebu zájmu dítěte, ale spíše prodlužovat spor a jít co nejvíce do konfliktu s tím druhým, aby vyhráli. Takže pokud je ten konflikt nějaký větší, tak samozřejmě většinou bývají ty edukace dvě a vícero, ale zpravidla jsou dvě.“ (Respondent 1)

„Záleží od případu, pokud jsou rodiče v dohodě, nejsou problematictí, komunikují spolu, tak se bavíme o jedné schůzce. Jsou ale samozřejmě rodiče, kteří jsou konfliktní, nekomunikativní a nejednají v zájmu dítěte, tak to bývají 2-4 schůzky.“ (Respondent 2)

„Může být jedna, když je to dohoda. Když to není dohoda nebo jsou rodiče v konfliktu nebo ve sporu tak mohou být ty schůzky i dvě nebo opakované, může jich být i víc. Taky záleží, jestli je to třeba dlouhodobý případ, to bývají potom opakované setkání rodičů.“ (Respondent 4)

Jedna respondentka pojednává o počtu schůzek vzhledem k odročování soudních jednání, v takovém případě může nastat potřeba dlouhodobé spolupráce s rodiči.

„Když už k nám přichází alespoň s částečnou dohodou, tak jsou ty edukace jedna až dvě. Pokud jsou to komplikované případy, kdy přichází rodiče s rozdílnými návrhy nebo jsou komunikačně každý jinde, jsou jinak nastavení, mají úplně rozdílné představy, tak je to dlouhodobější věc, můžeme se scházet opakovaně a potom podle toho, jak to prochází soudem, jestli odročují či neodročují, tak to může být dlouhodobější spolupráce. Také ten počet schůzek záleží na tom, jestli je tam potřeba provádět nějaká další šetření, jestli jsou tam děti, se kterými je potřeba provést rozhovor a zjišťovat jejich procesní stanovisko, což soud podle věku dětí většinou žádá.“ (Respondent 5)

Dvě z respondentek uvádějí potřebu počtu schůzek s ohledem na děti. Kladou důraz na zájem dítěte a respektování jeho zájmu ze strany rodičů.

„Záleží na tom, jak jsou rodiče schopni jednat v zájmu dítěte. Na ten zájem dítěte upozorňuji, protože se většinou setkávám s konfliktními rodiči, kteří nemají prioritně potřebu zájmu dítěte, ale spíše prodlužovat spor a jít co nejvíce do konfliktu s tím druhým, aby vyhráli. Takže pokud je ten konflikt nějaký větší, tak samozřejmě většinou bývají ty edukace dvě a vícero, ale zpravidla jsou dvě.“ (Respondent 1)

„V případě, že rodiče nás při schůzce přesvědčí o tom, že jsou schopni se domlouvat, že spolu spolupracují a komunikují, předávají si informace a děti jsou informované o situaci, tak postačí jedna schůzka. V případě, že je to jednání problematické, nejsou ve shodě, jsou tam odlišné názory a každý si prosazuje své zájmy, tak se domlouváme na další schůzce, dává se rodičům čas na rozmyšlenou, a dáváme jim nějaké návrhy řešení z naší strany. Samozřejmě v těchto sporných případech mluvíme často s dětmi, abychom zjistili i to konkrétní přání dětí a aby se nám děti k celé situaci vyjádřily. Takže v těch komplikovanějších případech se určitě domlouváme na více schůzkách, běžně jsou dvě, ale jsou případy, kde je jich i více, kde na základě té široké problematiky například jako účastníci řízení navrhneme odročení soudního jednání z důvodu, že se zatím nepodařilo rodiče řádně nasměrovat a nepodařilo se nic.“ (Respondent 6)

5.4 Přínosy edukace

Kapitola čtvrtá pojednává o hlavním přínosu edukace, jak respondenti vnímají pozitiva a negativa edukace a v jakém ohledu se respondentkám využívání edukace osvědčilo.

Hlavní přínos

Z odpovědí respondentek vyplynulo, že ve vnímání hlavního přínosu edukace rodičů, se rozcházejí. Jedna z respondentek vyzdvihuje úspěšnost uzavření dohod mezi rodiči pomocí edukace.

„Vnímám přínosy v tom, že docela se podařilo do dnešní doby uzavřít vícero dohod a dlouhodobé spory se začínají minimalizovat, samozřejmě nemohu to říct obecně, pouze sama za sebe.“ (Respondent 1)

Další dvě respondentky považují za hlavní přínos sdělování potřebných informací oběma rodičům společně.

„Hlavním přínosem vnímám to, že se od nás rodiče dozví informace o tom, co je v budoucnu čeká, jaké mají práva a povinnosti a mají hlavně možnost se o tom spolu pobavit během

jednání i se sociální pracovníci. Informace jim nejsou sdělovány samostatně, takže každý z rodičů ví, co tomu druhému bylo sděleno.“ (Respondent 2)

„Přínosem je to, že se vždy jedná s oběma rodiči najednou.“ (Respondent 3)

Hlavním přínosem může být dle páté respondentky možnost rodičů rozhodovat o svých dětech, také šestá respondentka považuje rozhodování rodičů o svých dětech za jeden z hlavních přínosů edukace.

„Že si rodiče mají možnost rozhodovat o svých dětech a že těm dětem zůstává v životě jak maminka, tak tatínek.“ (Respondent 5)

„Hlavním přínosem je určitě ta snaha přivést rodiče k tomu, aby si rodičovskou odpovědnost řešili společně, aby upřednostnili dohody, aby byli vědomi toho, že jako dobří rodiče jsou povinni o svých dětech rozhodovat společně a rozhodovat sami a nenechávají rozhodování na soudu.“ (Respondent 6)

Pozitiva a negativa edukace

Všechny respondentky spatřují pozitiva edukace, negativa spatřují pouze některé z nich.

„Tak pozitiva vnímám velké, protože často rodiče i v dohodách, nejsou plně seznámeni s tím, co je čeká. Za prvé, co je čeká u soudního jednání, ale i co je čeká dál v životě, co budou muset společně řešit, jak bude probíhat vůbec dospívání dětí a jaké problémy můžou očekávat, to je jedna věc. Druhou věcí je poučení o právech a povinnostech spolupracovat spolu, předávat si informace a samozřejmě chránit děti. Takže při té schůzce se dozví tady tyto základní informace, které mnohdy ani netuší, že to tak je. Takže považují, že tady to rodiče v těch situacích obohatí. Pak bych ještě možná viděla pozitivum v tom, že hodně rodičů samoživitelů podává k soudu návrhy na úpravu péče a výživy a teprve u nás při jednání zjistí, že soud o těchto věcech rozhoduje pouze v případě, nedohodnou-li nesezdání rodiče, takže ve většině tady těchto případů, jsou rodiče o tom poučení, že nepotřebují soudní rozhodnutí, nepotřebují žádný rozsudek a stačí jim mimosoudní dohoda. V těchto případech se často to řízení zastavuje, protože rodiče svůj návrh na úpravu rodičovské odpovědnosti berou zpět. Negativa jsem nepostřehla žádné, nedokážu vůbec ani vyhodnotit.“ (Respondent 6)

„Pozitivem je, že při té společné schůzce mohou reagovat na to, co ten druhý rodič řekne, takže rovnou můžeme rodiče na schůzce někam směřovat a hledat řešení. Negativa nevidím.“ (Respondent 3)

Respondentky, které uvádí negativa, je nespatřují přímo v samotné edukaci rodičů, ale spíše v hlavních aktérech edukace, kterými jsou rodiče a v jejich schopnostech naslouchat předaným informacím či ve vedlejších aktérech, kterými jsou právní zástupci rodičů, protože někteří z nich stále nerespektují Cochemský model a rodiče jim přesto naslouchají.

„Negativem jsou spíše důvody, proč se vůbec musíme setkat.“ (Respondent 1)

„Tak pozitiva jsou to vždycky, kdy alespoň vezmou na vědomí všechny předání informace. U negativ záleží, jak k tomu ti rodiče přistoupí, jestli to chtějí poslouchat nebo nechtějí poslouchat, jestli jsou konfliktní, záleží to tedy hlavně na rodičích.“ (Respondent 4)

„Žádné zásadní negativa mi nepřichází na mysl, je to spíš někdy jen časové hledisko, jak to sladit. Negativně někdy vnímám zásahy některých právních zástupců, kteří pořád volí ty konfliktní strategie, ale ta myšlenka Cochemského modelu je určitě dobrá.“ (Respondent 5)

V čem se edukace osvědčila

Každé respondentce se dle jejích subjektivních zkušeností osvědčila edukace v jiném ohledu.

„Společné setkání rodičů a hovoření o problémech, které je tíží. A je poté jednodušší spory mezi nimi vyřešit.“ (Respondent 1)

„Rodiče si jsou více vědomi svých práv a povinností, což je velice důležité.“ (Respondent 2)

„Myslím si, že někdy nemají lidi ty informace úplně ukotvené a mám tu zkušenost, že když jim dávám prostor, jestli je ještě něco zajímá, zda se chtějí ještě něco doptat. Když mají menší povědomí o těch soudních procesech, tak se doptávají na tyto záležitosti. Můžu jim také zprostředkovat odborné poradenské služby, hlavně když to děti potřebují, nějakou podporu ze strany psychologů.“ (Respondent 5)

„Daří se rodiče, kteří nejsou zcela domluvení, ale je tam nějaká vůle slyšet na sebe, tak přimět je k té dohodě, aby skutečně se na té péči domluvili a nenechávali rozhodovat státní orgány o svých dětech.“ (Respondent 6)

5.5 Zefektivnění systému práce s rodinou

Pátá kategorie výzkumného šetření popisuje řešení rozvodových případů rodičů před zavedením Cochemské praxe v České republice, jak se následně změnila práce s rodinou po zavedení této praxe a jaký postup respondentky preferují ve své práci s rodiči v rozvodu.

Řešení rozvodových případů před zavedením Cochemské praxe

Všechny respondentky se shodly, že před zavedením Cochemské praxe probíhaly schůzky s rodiči odděleně a ve většině případů probíhala šetření v domácnosti rodičů, tento postup z dnešního hlediska vnímají negativně.

„Většinou se chodívalo do domácností, na základě žádostí soudu, protože místně příslušný soud chce po opatrovníkovi, aby zjišťoval poměry obou rodičů, v jakém domácím prostředí dítě žije. Dříve se chodívalo do obou domácností, pokud nežili rodiče spolu, ze začátku se hovořilo s rodiči zvlášť, pokud byli ve větším rozporu, přistupovalo se ke společné schůzce, takže samozřejmě to bylo protáhlejší, spor se mohl více natahovat. Bylo to obtížnější v tom smyslu, že každý rodič má svou verzi, kterou prezentuje. Teď už nemají možnost se na to předpřipravít. Před Cochemskou praxí to bylo tak, tím že už rodič jednu schůzku se sociálním pracovníkem měl, mohl už čekat, na co se ho bude následně ptát.“ (Respondent 1)

„Většinou to bylo tak, že se s rodiči jednalo samostatně, nejdříve se pozvala maminka nebo tatínek a zeptali jsme se na určité věci, nebo jsme naopak chodili do domácností. Při každé úpravě poměrů probíhalo sociální šetření v domácnosti, což samozřejmě mohlo být vnímáno jako narušení jejich obydlí a soukromí. Jednat s rodiči u jejich konferenčního stolku není vždy příjemné a myslím si, že to prostředí té kanceláře je pro to mnohem lepší.“ (Respondent 2)

„Dříve to probíhalo tak, že se mnohdy mluvilo samostatně s každým rodičem zvlášť, a to nebylo úplně v pořádku, protože rodiče pak měli prostor stěžovat si na toho druhého rodiče, ta Cochemská praxe je transparentnější. Probíhali i šetření v domácnosti, a to taky nebylo úplně v pořádku, protože většinou u těch běžných rodin tam nebylo nic ke zhlédnutí, ale záleželo třeba, co soud požadoval. Pokud požadoval, aby byly prošetřeny poměry bydlení a finanční poměry té rodiny, tak se na to šetření do rodiny chodívalo. Teď se většinou na šetření do rodiny nechodí a jde se tam jen v případě, že se tam vyskytnou nějaké problémy.“ (Respondent 4)

„Dříve, když půjdu hodně historie, třeba v roce 1990 probíhaly rozvody a úprava poměrů k dětem v jednom řízení. V podstatě, když se shledaly nějaké závažné důvody, že rozvod manželství je proti zájmů dětí, tak manželství nebylo rozvedeno. To už se v současné době neodehrává. Vývoj se následně rozštěpil na oddělení těch rozvodových řízení. Teď musí nejdříve proběhnout rodičovská odpovědnost a teprve pak může proběhnout rozvodové řízení. Dříve častěji probíhaly oddělené jednání. Teď je ta tendence těch společných edukací,

tak jak to nařizuje soud. Myslím si, že je to dobře zvolené, že to nařizuje soud, protože to je větší autorita než OSPOD. Tím pádem už jsou rodiče naladěni na to, že mají absolvovat společnou edukační schůzku a je to pro nás jednodušší. Protože někdy je pro rodiče těžké sednout si k jednomu stolu.“ (Respondent 5)

„Dříve samozřejmě jsme byli ustanoveni kolizním opatrovníkem. Neměli jsme kontakt rodiče, takže jsme rodiče vyhledávali, často při tom vyhledávání se zároveň provádělo i šetření v rodině, více jsme na to šetření byli zaměřeni. Také se často s rodiči hovořilo samostatně, takže ta tendence těch rodičů, každý popisovat ten příběh té rodiny každý po svém nás i určitým způsobem subjektivně ovlivňoval, což nebylo ve prospěch věci, i když jsme se tomu bránili a snažili objektivně vyhodnotit stav. Často jsme byli ze strany rodičů zahlcováni, jak z jedné, tak z druhé strany. Každý to viděl po svém a nebylo vždy jednoduché vyhodnotit tu realitu, jak to skutečně je. Myslím si, že tím zavedením Cochemské praxe, tím, že si striktně trváme na jednání s oběma rodiči, aby to jednání bylo transparentní, tak že je to daleko lepší a v zájmu věci.“ (Respondent 6)

Pouze jedna respondentka hovořila o zprostředkování společných schůzek rodičů i před zavedením Cochemské praxe.

„V určitých situacích jsme taktéž svolávali společnou schůzku rodičů, ale nebyvala to ta první úvodní. Dostávali jsme se do situace, kdy jsme jednali nejprve s jedním z rodičů, kteří nám sdělili své postřehy, a my jsme se ztráceli v tom, jak to doopravdy funguje. Takže nakonec nezbylo jiné východisko než zavolat si oba dva rodiče společně.“ (Respondent 3)

Práce s rodinou po zavedení Cochemské praxe

Pro většinu respondentek se zjednodušila práce s rodinou právě díky společné schůzce rodičů.

„Myslím si, že jsou to právě ty společné schůzky s těmi rodiči. Protože dříve se jednalo s každým z rodičů zvlášť, takhle když jsou spolu, mohou si říct věci, které by si mezi sebou neřekli, neměli by tuto možnost, pokud třeba nespolupracují s poradnou, takže tady si mohou spousta věcí vyjasnit a vyčistit vzduch mezi nimi.“ (Respondent 2)

„Rodiče si na sebe méně stěžují, protože ví, že se to vždy projednává společně s tím druhým rodičem. Ubylo trochu takových těch stížností jednoho rodiče na druhého.“ (Respondent 4)

Dvě respondentky považují spolupráci soudu s OSPODEM v Cochemské praxi za velkou výhodu.

„Určitě se zjednodušila. Momentálně mají rodiče povinnost danou soudem, kontaktovat nás. Takže dříve byla ta práce s tím, že jsme mnohdy neměli kontakty na ty rodiče, takže bylo velmi obtížné a náročné se s nimi vůbec nějak zkontaktovat a domluvit schůzku na OSPOD. Poté taky určitě tou společnou schůzkou rodičů.“ (Respondent 3)

„Rodiče tím, že jim soud uloží povinnost nás kontaktovat, tak jsou nastavení k určité spolupráci. Je to na tom jejich přístupu znát, že skutečně spolupracují. Soud je ve svém usnesení zároveň poučí a jsou seznámeni i z naší strany, že v případě, když ta spolupráce nebude ve prospěch nezletilých dětí, bude to sděleno soudu. Ve většině případů na to ti rodiče reagují a ta spolupráce je určitě lepší, my jsme v lepší pozici, protože máme za sebou tedy to uložení povinnosti ze strany soudu.“ (Respondent 6)

Preference postupu při práci s rodinou

Všechny respondentky se shodly na tom, že pokud by si měly vybrat mezi postupem v práci s rodiči v rozvodovém řízení, který probíhal dříve a mezi Cochemskou praxí, jednoznačně by zvolily Cochemskou praxi. Jedna z respondentek by však navrhovala propojení tohoto modelu s praxí, která probíhala dříve. Šetření v domácnosti jí napomáhalo k poznání rodiny jako celku.

„Já bych určitě tu Cochemskou praxi nechala, ale s tím, že bych navrhovala, aby se stále docházelo do domácností, aby si klíčový pracovník udělal obrázek o té rodině, ne jenom z tvrzení rodičů, bylo by vhodné, aby věděl, v jakých podmínkách dítě vyrůstá, v jakém prostředí žije. Nejlepší by bylo to propojit.“ (Respondent 1)

„Myslím, že Cochemská praxe je vhodnější a efektivnější cesta.“ (Respondent 5)

Úspěšnost edukace

Většina respondentek se v otázce úspěšnosti edukace shodla na tom, že minimálně přes polovinu párů rodičů dojde v průběhu edukace k dohodě o úpravě poměrů k jejich dětem.

„Možná v 70 % případů se rodiče domluví.“ (Respondent 4)

„Já si myslím, že většina alespoň k nějaké částečné dohodě dojde.“ (Respondent 5)

Pouze dvě respondentky uváděly, že dle jejich zkušeností dojde během edukací k dohodě méně nebo téměř polovina rodičovských párů. Nelze tedy komplexně posoudit, zda je v tomto edukace úspěšná, spíše z toho vyplývá, že záleží vždy na rodičovském páru, jak ke své situaci přistupuje.

„Pod polovinu rodičovských párů.“ (Respondent 3)

„Když vezmu, že celkem jsme měli do této doby asi 450 edukací, určitě jich byla možná větší část dohodou, kdy už s ní přišli a pouze ji tady projednali a bylo to celkem v klidu. Stalo se, že občas i z té dohody, která je sepsána spíše účelově ve prospěch jednoho rodiče a druhý rodič, aniž by si uvědomoval, co podepisuje, tak z důvodu nějakého ústupku nebo že chce mít to soužití ukončené, tak tu dohodu podepíše, aniž by tušil, co ta dohoda obnáší. Takže už jsme řešili i takové případy, kdy z dohody, která byla naprosto v neprospěch dětí a druhého rodiče, tak vznikly návrhy, takže tam byly spory. Ale z těch návrhů, které byly podávané, tak bych si dovolila říct, že určitě minimálně čtvrtina, ne-li polovina dospěla k dohodě, možná ne úplně ve věci péče a výživy, ale alespoň toho nejdůležitějšího, a to je péče. O výživě poté rozhodoval soud.“ (Respondent 6)

5.6 Rodiče v Cochemské praxi

Pod nadřazené téma této kapitoly Rodiče v Cochemské praxi spadají podtémata působení Cochemské praxe na rodiče, jak rodiče reagují na poučení, které jim bývá poskytnuté během jejich edukace a zda se rodiče následně tímto poučením řídí.

Působení Cochemské praxe na rodiče

Odpovědi respondentek v otázce působení Cochemské praxe na rodiče se velmi různí, je zde vidět, že každá respondentka má jinou zkušenost s rodiči. Ale v konečném důsledku věci se shodují na tom, že Cochemská praxe působí na většinu rodičů pozitivně.

„Když rodiče přijdou v rozkolu a pokoušíme se otevřít a vyřešit jejich problémy, které je tíží, někdy dochází ke komunikačnímu šumu mezi nimi, mohou dojít ke kompromisu a jsou vděční za to, že najdou společnou cestu k řešení problému, a to především za účelem společného jednání na OSPODU.“ (Respondent 1)

„Myslím si, že ze začátku se toho bojí. Podle mého názoru bylo pro rodiče jednodušší jít sem k nám sám a říct nám ty informace o samotě než před tím rodičem, se kterým je v konfliktu. Ale je to pro ně v konečném výsledku lepší, protože mají možnost dojít k té dohodě, protože vždy jsou k té dohodě potřeba dva, sám rodič k ní nedospěje.“ (Respondent 2)

„Vzhledem k tomu, že neznali, co bylo před Cochemskou praxí, tak to dle mého názoru nevnímají. Když jim vysvětlujeme, že pracujeme podle Cochemské praxe, tak jim to nic neříká, nemají to s čím srovnat, neví, jak to bylo v minulosti.“ (Respondent 3)

„Myslím si, že jsou překvapeni z toho postupu, že jsou posazeni k jednomu stolu. Na některé to může působit dobře, na některé ne. Někteří to uvítají, ale někteří hledají cesty jinak.“
(Respondent 4)

„Z mého pohledu převážně to působí u těch lidí, kteří nejsou rozhádani na život a na smrt příznivě. Většinou mám ze strany rodičů dobré reakce a ze strany těch rodičů, kteří si budou každý hájit to svoje a nezohlední ty zájmy těch dětí, tak ti nejsou ani možná schopni ten přínos tak docenit, či si ho uvědomit. Ale převážná většina rodičů si myslím, že to vnímá příznivě, protože přece jenom při společné schůzce každý vidí, co tam zazní, je to transparentní, nebudou si zpochybňovat nějaké záležitosti, mohou se doplňovat a různé věci si na neutrální půdě dovysvětlit.“ (Respondent 5)

„Ve většině případů rodiče kvitují tady to setkání, i když rodiče, kteří jsou v konfliktu, tak mají určité obavy před tím setkáním. Ale jsou ujištěni, že jsme tu od toho, abychom korigovali to jednání a aby bylo v klidu bez urážek a bez zbytečných emocí. Problematické vidím, že se stává, že rodiče se tady nějakým způsobem vyjádří, jsou seznámeni s postupem, vysloví svůj návrh, popřípadě mají snahu se dohodnout, ale posléze, když do toho vstoupí jejich právní zástupci, tak často právní zástupci nepomáhají tady té dohodě v zájmu dětí, ale tím, že hájí zájmy rodičů, tak spíše naopak je možná v mnoha případech proti tomu OSPODU nabádají, směřují, zlehčují pozici OSPODU a není to v zájmu věci. Takže vidím, že ten zásah těch právních zástupců, kteří nerespektují tento systém, je prostě nevhodný.“ (Respondent 6)

Reakce rodičů na poučení

Téměř všechny respondentky se shodují, že rodiče bývají překvapení až zmatení z poučení, které jim bývá poskytnuto během edukace.

„Někteří jsou z toho docela zmatení, protože většinou ti rodiče si myslí, že pokud budou mít dítě ve výhradní péči, mohou o všem rozhodovat, mají nad druhým rodičem nadvládu. Nicméně když se dozví, že ten druhý rodič není ve svých právech krácený a je to pouze o tom rozložení toho času, kdy rodič, který má dítě ve výhradní péči, o něj pečuje déle, tak je to pro ně poté jako rána z čistého nebe.“ (Respondent 1)

„Občas se diví, protože většinou si rodiče myslí, že pokud dítě bude svěřeno do péče jednoho rodiče, bude mít veškerá práva ohledně něj, což samozřejmě tak není, protože rodiče mají pořád stejná práva. Každopádně ty informace dostanou a doufáme, že si je zapamatují, případně mají možnost se na nás kdykoliv obrátit s dotazem.“ (Respondent 2)

„Ve většině případu tatínkové bývají překvapeni, že mají nějaká práva stejné jako maminka.“ (Respondent 4)

„Často jsou překvapeni a vůbec své práva hlavně povinnosti neznají. Takže je potřeba tady toto jim vysvětlit a zdůraznit. Myslím si, že je to pro ně hodně důležité, protože už přichází k soudu poučení, protože ten soud tam nemá tolik prostoru, aby při tom jednání rodičům vysvětloval základní rodičovské povinnosti a práva, takže už jsou při soudním jednání více orientovaní.“ (Respondent 6)

Pouze jedna respondentka má zkušenost, že rodiče mají o informacích, které jsou jim během poučení poskytovány, povědomí.

„Mají o tom někteří povědomí, podle toho, co jim řekli někteří blízcí, kteří prošli podobnou zkušeností nebo podle toho jaké mají advokáty. Někteří vítají jakoukoliv informaci, jsou ty jednání potom delší, je tam vidět ten zájem o to, jak to může probíhat, jaké jsou možnosti.“ (Respondent 5)

V otázce, zda se rodiče řídí poučením, které jim je sděleno, se respondentky shodují, že v případech, kdy jsou rodiče ve shodě, tak tyto informace respektují, ale v těch konfliktních případech upřednostňují spíše sami sebe a neplní své povinnosti vůči druhému rodiči a vůči dětem.

„Pokud se nebavíme o těch 60 % úspěšných dohod, tak se většinou rodiče vždy sejdou a respektují to, ale pokud se bavíme o těch 40 %, to znamená ty případy, které jsou táhlé, dlouhé, konfliktní, v těchto většinou narážíme, kdy opravdu se jedná o to, že ti rodiče se nedokážou domluvit, jeden rodič rozhoduje bez toho druhého.“ (Respondent 1)

„Záleží o nastavení rodičů, a co se s rodiči řeší za kauzy. Pokud je to opravdu velký spor, tak se neřídí žádnými našimi poučeními.“ (Respondent 3)

„Myslím si, že se snaží, alespoň ve věci předávání informací. Často se naráží na komunikaci, takže víme, že vztahy jsou složité, komunikace v konfliktu je také složitá. Aspoň to slyší, možná to mají někde uložené v paměti, ale vstupují jim do toho emoce, tak je jasné, že vždy se neřídí.“ (Respondent 6)

5.7 Dítě v Cochemské praxi

Sedmá kapitola analýzy výzkumného šetření se soustředí na děti, které jsou rozvodem rodičů ovlivněny i v případech, kdy jsou rodiče ve shodě. Vždy je to pro ně velká životní změna,

ztrácí své jistoty, které doposud měly a někdy jsou natolik vtaženy do sporu rodičů, že z toho mohou mít těžké psychické následky.

Kapitola se věnuje tomu, jak rodiče své děti vnímají v průběhu rozvodu, zda berou ohled na jejich přání. Dále informovanosti dětí o rozvodu rodičů.

Vnímání dětí pohledem rodičů v rozvodovém řízení

Všechny respondentky se ztotožňují, že rodiče, kteří jsou v konfliktu, přání svých dětí nereflektují, dbají pouze na své zájmy. Což má vždy negativní dopad na děti. Avšak i mezi těmito rodiči se najdou výjimky, kdy po jejich společné edukaci se nad svou situací zamyslí a začnou dbát přání svých dětí.

„Tak samozřejmě jsou rodiče, kteří rovnou při podání návrhu se snaží jednat v zájmu dítěte, ale takových je opravu velmi poskromnu. Myslím si, že teprve společná edukační schůzka rodičům otevře oči.“ (Respondent 1)

„Je to rodina od rodiny, mám pocit, že poslední dobou se rodiče snaží dohodnout. Ale stále tady máme rodiče, kteří jsou ve sporu a hledí pouze na sebe či své majetky a děti jdou stranou. Většinou v případech, kdy jsou rodiče od začátku ve shodě, respektují přání svých dětí, pokud jsou rodiče v konfliktu, vždy to má dopad na ty děti.“ (Respondent 2)

„V rámci té Cochemské praxe, kdy je zdůrazňované to, že se scházíme kvůli dětem a v zájmu dětí, tak mám pocit, že většina rodičů to reflektuje, že na to slyší, že jejich společným zájmem je dobro jejich dětí. Tak to si myslím, že většina rodičů slyší, a ty nešťastné výjimky, to se bohužel dělo a bude dít vždycky. Edukaci vnímám tak, že u těch rodičů dobré postoje a dobrá vůle k dětem zesílí po vyslechnutí toho poučení, jak to na děti působí, že se nad tím většinou zamýšlí a jsou ochotni tomu přizpůsobit i své dosavadní postoje či názory.“ (Respondent 5)

„Myslím si, že často se v rozsáhlých konfliktech rodičů děti vytrácí. Rodiče mají své zájmy, kterými jsou například majetky nebo je jeden z rodičů zhrzený, že si našel druhý rodič nového partnera a daří se mu.“ (Respondent 3)

„Pokud jsou v konfliktu, tak minimálně.“ (Respondent 6)

Informovanost dětí

Respondentky shodně sdělují, že vždy se informují od rodičů, zda jsou děti s jejich situací obeznámeny. Ne vždy však provádí pohovor s dětmi ony samotné, berou v potaz věk dítěte a taktéž náročnost sporu rodičů. V případech, kdy pohovor s dětmi provádí, je vždy

informují o soudním řízení, roli kolizního opatrovníka a celkově jim vysvětlují, co pro ně rozvod rodičů znamená.

„V případě, pokud soud žádá o pohovor s dítětem nebo my vyhodnotíme, že je potřeba v tom sporu pohovor s dítětem, tak v tu chvíli je dítě poučeno, je mu vysvětlena role kolizního opatrovníka a vysvětleno řízení s ohledem na věk dítěte.“ (Respondent 2)

„Z naší strany, pokud vyhodnotíme, že je třeba mluvit s dětmi nebo to nařídí soud, rovnou pozveme rodiče na schůzku i s dětmi, se kterými mluvíme zvlášť. Jsou jim sděleny informace, které se teď řeší s ohledem jejich věku a rozumovým schopnostem. Případně za nimi jdeme do školy. Vždy se rodičů ptáme, zda jsou děti informovány.“ (Respondent 3)

„V rámci pohovoru s dětmi se jim všechno vysvětluje a informace poskytují. Přiměřeně jejich věku. Pohovor neprobíhá úplně ve všech případech, ale snažíme se skoro ve všech. Záleží od věku, když jsou to úplně nějaké malé děti, které z toho nemají rozum, tak se tam ten pohovor nedělá. U těch starších dětí se pohovory dělají.“ (Respondent 4)

„Pokud to umožňuje věk a okolnosti tomu nasvědčují, tak samozřejmě těm dětem informace dáváme. Dostávají prostor buďto u nás, když je to potřeba, tak je navštěvujeme ve školách nebo na neutrálním prostředí, ta tendence, aby to dítě bylo spíše tím nositelem těch práv, než jenom nějakým objektem tady prostě je. Takže ty děti mívají příležitost. V případě, že s dětmi nemluvíme, se alespoň u rodičů ujišťujeme, že jsou s tím dítěti srozuměné a že mají rodiče povinnost jim ty informace předávat.“ (Respondent 5)

„Pokud se s těmi dětmi hovoří, tak určitě ano. Děti mají právo mít informace. Zjišťuje se, zda jsou děti seznámeny s rozpadem rodiny a vysvětluje se jim, co ten rozvod pro ně znamená, co to obnáší, jak mohou dále fungovat, že zůstávají oba rodiče pro ně k dispozici. Mají právo se s nimi stýkat, mají právo být s nimi v kontaktu, telefonovat s nimi. Jsou jim vysvětleny práva a povinnosti rodičů.“ (Respondent 6)

5.8 Další kroky

Poslední kapitola analýzy výzkumu s názvem Další kroky mapuje, jaké další kroky jsou k rodičům ze strany respondentek podnikány, pokud edukace na OSPOD není úspěšná. Všechny respondentky uvádějí, že jejich následnými kroky jsou zahrnutí odborníků do práce s rodinou.

Práce s odborníky

„Pokud vícero edukací není úspěšných, snažíme se do konfliktu rodičů zahrnovat odborníky.“ (Respondent 1)

„Pokud edukace nevede k dohodě, tak samozřejmě tyto informace sdělíme soudu, rodiče jsou poučeni o dalších možnostech, využití další spolupráce například s poradnou pro mezilidské vztahy.“ (Respondent 2)

„Ještě zprostředkováváme rodičům pomoc odborného poradenského zařízení nebo nějaké mediace nebo případně třeba ještě setkání s jejich právními zástupci.“ (Respondent 4)

„Pokud se ta dohoda nepodaří, což samozřejmě jsou takové situace. Sdělujeme poté soudu výsledek jednání a v tom soudním řízení jsou pak samozřejmě nějaké nástroje od odročení po uložení povinnosti navštívit nějaké poradenské zařízení, nasměřovat je na mediaci k psychologovi, takže tohle jsou potom takové nejčastější rozložení poradenství v čase. Pokud se ani toto nepodaří, tak jsou v rámci soudních jednání nařizovány znalecké posudky. To už jsou potom takové ty komplikované případy, které už s tou Cochemskou praxí nemají tolik společného.“ (Respondent 5)

„Když není edukace úspěšná, tak hledáme další odbornou pomoc. V našem případě poradna nebo využíváme služeb našich dohodových rodinného terapeuta a dětského terapeuta. Popřípadě je směřujeme na jiné služby. Pokud se nic nepodaří, tak jsou k soudnímu jednání a rozhoduje soud. Ten je ve většině případů směřuje tak jako my, popřípadě jim ukládá povinnosti mediace, ke které je směřujeme i my, ale my je směřujeme dobrovolnou formou. Jsou na to upozornění, že v případě, že nepůjdou dobrovolně a ta indikace k té mediaci tam je, tak je stejně k tomu přiměje soud.“ (Respondent 6)

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Kapitola je věnována srovnáním již dostupné teorie a výsledků z provedeného výzkumného šetření.

Rudolph (2007) uvádí, že i přes velmi vyhocené spory rodičů, vede Cochemská praxe ke smíru rodičů téměř ve všech případech. Toto tvrzení výzkum v diplomové práci potvrzuje, protože většina respondentek se shodla na tom, že minimálně přes polovinu rodičů dojde během edukace k dohodě. Také Nováková (2019) uvádí, že zhruba 80 % rodičů se dohodne na typu péče o dítě.

Vedle toho Nováková (2019) řadí mezi jeden z hlavních cílů Cochemské praxe komunikaci mezi rodiči, aby se rodiče spolu domlouvali a naučili se komunikovat na rodičovské úrovni. V tomto jim dle zjištění z výzkumu napomáhá právě edukace rodičů, v průběhu které mají možnost naučit se spolu komunikovat, slyšet na sebe a respektovat druhého partnera jako rodiče jejich společného dítěte.

Nováková (2020) zdůrazňuje nejdůležitější princip Cochemského modelu a to ten, že rozhodnutí patří především do rukou rodičů. Rodiče potřebují být ve své roli respektováni a vědět, že oba mají v životě svého dítěte místo. Neobejdou se bez pomoci, kdy jim odborník ukáže cestu, která povede k dohodě v zájmu jejich společného dítěte a pomůže jim rozpoznat a naplňovat potřeby dítěte v nastalé situaci. Tento princip se ve výzkumu taktéž potvrdil, a to za pomoci výpovědí respondentů, kteří napomáhají rodičům dojít k dohodě v průběhu jejich edukace. Kladou důraz na to, aby rodiče ve svých sporech dbali na přání svých dětí a respektovali je. Seznamují rodiče s jejich povinnostmi k druhému rodiči a s tím, že oba rodiče mají stejná práva k jejich dítěti, čímž jim ukazují, že oba rodiče mají v životě jejich dítěte své místo.

Ve výzkumu se potvrdilo také tvrzení Baláže (2011), který řadí OSPOD mezi jednoho z hlavních účastníků Cochemské praxe. Bývá nedílnou součástí v rámci rozpadu rodiny a řešení nastalé rodinné situace. Respondenti shodně uváděli, že u každého rozpadajícího se páru provádí za pomoci Cochemské praxe společnou schůzku rodičů, která v mnohých případech přispívá k jejich vzájemně dohodě. Bez této schůzky by se rodiče neměli možnost společně setkat na neutrální půdě, vyslechnout vzájemně svá přání a dojít ke kompromisu v rámci úpravy poměrů ke svým nezletilým dětem.

Autorky Rogalewiczové a Killarové (2015) píší o vnímání OSPODU z pohledu rodičů jako nejefektivnější zbraní u soudu. Vzhledem k tomu, že tento výrok je již z roku 2015, kdy ještě

OSPODY nepracovaly s Cochemskou praxí, můžeme říci, že tomu tak dle výpovědí respondentů bylo. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že před zavedením Cochemské praxe jednali většinou s každým z rodičů zvlášť, více docházelo k zahlcování sociálního pracovníka ze strany rodičů a k subjektivnímu vnímání výpovědí rodičů ze strany sociálních pracovníků. Dnes však již tento výrok můžeme vyvrátit, protože v rámci Cochemské praxe sociální pracovníci jednají s oběma rodiči zároveň a ve většině případů nedochází ke sdělování rozdílných tvrzení ze strany rodičů. Na což navazuje Nováková (2023), která uvádí, že pro pracovníky OSPOD se aplikací Cochemské praxe změní především větší efektivita ve spolupráci s rodiči a lepší pocit z úspěšné práce. Dochází k eliminaci jak snahy o manipulaci s pracovníky OSPOD ze strany rodičů, tak k eliminaci zatěžování pracovníků jedním z rodičů. A v neposlední řadě se díky Cochemské praxi daří bránit přenášení odpovědnosti z rodičů na OSPOD.

Zúčastněné respondentky uvedly, že jejich rolí v Cochemské praxi je kolizní opatrovník. Což potvrzuje Hovorka (2007), který hovoří o důvodu, proč je opatrovnictví tradičně svěřováno sociálním pracovníkům obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Dle něj je v případě zastupování dítěte v řízení o úpravě poměrů nejdůležitější nalezení nejvhodnějšího řešení pro dítě a posouzení výchovných podmínek a předpokladů rodičů, nikoli o primární analyzování situace z hlediska právního. A právě sociální pracovnice se snaží, dle jejich výpovědí, s rodiči hledat nejvhodnější řešení pro nezletilé dítě.

Dle Sigmundové (2022) by měl kolizní opatrovník z pozice zástupce dítěte vědět, jaký je jeho názor, a proto má právo na provádění pohovoru s dítětem, a to i bez vědomí jejich rodičů. Podstatné je v průběhu rozhovoru navázat s dítětem kontakt a vzbudit v něm důvěru. Pohovor by měl být přizpůsoben úrovni vyspělosti dítěte. Respondentky však ve výzkumu sdělovaly, že ne vždy provádí pohovor s dítětem, bývá to spíše na základě nařízení soudu či ve vyhrocených sporech rodičů. Avšak pokud již s dítětem hovoří, vždy pohovor uzpůsobují jeho věku a rozumové vyspělosti.

Círbusová, Rogalewiczová (2015) považují za největší přínos Cochemské praxe skutečnost, že každý má možnost se v průběhu obrátit na kteréhokoliv jiného účastníka s žádostí o spolupráci a využít tak jiných kompetencí než jen těch svých. Ve výzkumu se tento přínos potvrdil, prostřednictvím odpovědí respondentů, kteří sdělují, že pokud není edukace rodičů úspěšná, obrací se na další odborníky v této praxi. O této interdisciplinární spolupráci pojednává i Matoušek, Nováková (2017) a také Rudolph (2007) považuje tuto spolupráci za

důležitou, protože úspěchu lze dosáhnout jen v případě, pokud jsou rodiče a zapojené profese ve vzájemné spolupráci.

Cílem praktické části práce bylo zjistit, jaké jsou zkušenosti sociálních pracovníků OSPOD s edukací rodičů v rámci Cochemské praxe. Na základě výsledků výzkumu mohu odpovědět na hlavní výzkumnou otázku a dílčí podotázky, které jsem si položila před jeho začátkem.

Hlavní výzkumná otázka zněla: *Jaké jsou zkušenosti sociálních pracovníků OSPOD s edukací rodičů v rámci Cochemské praxe?*

Dle výsledků z výzkumu vyplývá, že každý pracovník OSPOD zastávající roli kolizního opatrovníka tuto edukaci rodičů provádí a jejich zkušenost s ní je pozitivní. Mezi hlavní přínosy edukace respondentky řadí větší úspěšnost v uzavření dohod mezi rodiči, z čehož vyplývá minimalizace jejich vzájemných dlouhodobých sporů, sdělování potřebných informací oběma rodičům společně a možnost rodičů rozhodovat o svých dětech. Z výzkumu dále vyplynulo, že edukační proces je efektivní, a to díky zjištění, že přes polovinu rodičů dojde v rámci edukačního procesu k dohodě. Edukační proces v praxi plní svůj účel a k dohodě rodičů a celkovému smírnému řešení jejich konfliktní situace napomáhá.

První dílčí podotázka: *Jakým způsobem sociální pracovníci provádějí edukaci rodičů v Cochemské praxi?*

V rámci úpravy péče a výživy k nezl. dítěti uloží soud rodičům povinnost kontaktovat OSPOD. Následně si klíčová sociální pracovnice pozve oba rodiče společně do své kanceláře na první edukační schůzku. Během této edukační schůzky se rodiče snaží dovést k dohodě. Rodiče jsou poučeni o všech svých právech a povinnostech, seznámeni s průběhem soudního řízení a rolí OSPOD a jsou vyslechnuta jejich přání. Dále sociální pracovnice zjišťuje, zda jsou s rozvodem rodičů obeznámeny jejich děti a jestli jsou rodičům známa jejich přání. Počet uskutečněných edukací u jednoho páru rodičů se odvíjí od jejich schopnosti dojít k dohodě. Většinou to bývají jedna až dvě edukační schůzky.

Druhá dílčí podotázka: *Jak edukace rodičů přispěla ke zjednodušení práce sociálních pracovníků?*

Před zavedením Cochemské praxe prováděli sociální pracovníci šetření v domácnostech rodičů a pohovory s každým rodičem zvlášť. Toto vedlo k zahlcování pracovníků ze strany rodičů, větší časové náročnosti a v některých případech k subjektivnímu ovlivňování pracovníka ze strany jednoho z rodičů. Po zavedení Cochemské praxe se zahajuje spolupráce sociálního pracovníka s rodiči první edukační schůzkou. V rámci této praxe mají rodiče

povinnost danou soudem, kontaktovat opatrovníka, což značně zjednodušuje práci sociálních pracovníků, kteří si museli v minulosti kontakty na rodiče složitě vyhledávat. V mnoha případech již sociální pracovníci neprovádí šetření v domácnostech a pohovory s rodiči samostatně, což vede k velké časové úspoře. Rodiče častěji než před zavedením Cochemské praxe, dospějí ke vzájemné dohodě, a to za pomoci edukace. Vzájemná dohoda rodičů zjednoduší jak práci sociálního pracovníka, tak práci soudce, který nemusí jednání odročovat a provádět složité dokazování, ale má možnost pouze rozhodnout o schválení rodičovské dohody. Tato dohoda vede i do budoucna k eliminaci sporů mezi rodiči, protože jejich rozhodnutí bylo společné a v zájmu jak obou rodičů, tak v zájmu jejich společných dětí. Dotazované sociální pracovnice by při možnosti výběru zvolily ve své práci jednoznačně postup Cochemské praxe.

Třetí dílčí podotázka: *Jaký má edukace vliv na rodiče a jejich konflikt?*

Cochemská praxe působí na většinu rodičů pozitivně. Mají možnost si v rámci společného jednání na OSPOD vyříkat své nesrovnalosti a najít společnou cestu k řešení problému. Na poučení, které je rodičům poskytnuto během edukace, reagují spíše překvapeně až zmateně. Ne vždy se tímto poučením následně řídí, především v rozsáhlých konfliktech toto poučení nerespektují. Tito rodiče v mnohých případech neberou ohled na své děti a jejich přání spíše upozadují. Je však na ně vždy apelováno, aby tato přání respektovali. V případech, kdy edukace rodičů není úspěšná, následuje pomoc jiných odborníků, a to prostřednictvím mediace či odborného poradenského zařízení.

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Na základě získaných dat z výzkumného šetření, byl vytvořen informativní dokument pro rodiče, který jim může pomoci v jejich cestě rozvodovým řízením. Jak bylo z výzkumného šetření zjištěno, dovést rodiče k dohodě je cílem Cochemské praxe. Tato dohoda rodičům napomáhá dojít ke vzájemnému smíru, respektovat jeden druhého, naučit se společně opět komunikovat, a především dbát přání svých dětí. Tento dokument může sloužit jako podpora procesu edukace rodičů, prostřednictvím kterého se budou moct ke všem informacím, které jim byly sděleny, opětovně vracet. Protože ze získaných dat vyplynulo, že rodiče v konfliktu častokrát nedodrží jejich povinnosti, tento dokument má za úkol, jim tyto povinnosti připomínat.

Příloha P I – Dopis rodičům

Obrázek 1 – Rovnováha rodičovství

Obrázek 2 - Rodina

Informace pro zákonné zástupce, kteří řeší péči a výživu o své nezletilé děti

Vážení rodiče,

v ruce nyní držíte dopis, který je součástí edukačního programu, do kterého jste v rámci Vašeho rozvodového řízení zapojeni. Tento dopis je písemným doprovodem Vaší společné edukační schůzky na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Prostřednictvím tohoto dopisu máte možnost se k poskytnutým informacím opětovně vracet a připomínat si jejich důležitost.

Momentálně se nacházíte v životní situaci, která je pro Vás náročná a její řešení pro Vás není jednoduché. Je důležité, si z Vaší strany uvědomit, že tato životní situace, do které jste dospěli, vznikla na základě Vašich vlastních kroků. Je podstatné, abyste měli stále na mysli, že základním smyslem Vaší péče, jako rodičů, je zájem dítěte. Vaše odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte je společně. Záleží pouze na Vás, zda rozhodnutí o Vás a Vašem dítěti necháte na státní instituci, nebo vezmete rozhodnutí do vlastních rukou a uzavřete společně dohodu, která bude v zájmu Vás obou, a především v zájmu Vašeho společného dítěte. Zkuste se zamyslet nad svou situací a pokuste si zodpovědět následující tři otázky:

1. Jak si přeji, aby vypadal život a rodinné vztahy mého dítěte?

2. V čem mi může pomoci stát?

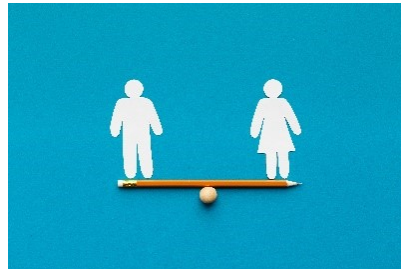
3. Na čem se jako rodiče shodneme?

Tyto otázky Vám mohou pomoci získat nadhled nad situací, ve které se momentálně nacházíte. Je obvyklé, že situace, kterou procházíte, je pro Vás emočně náročná, a proto může člověk snadno ztratit svůj nadhled a pohroužit se do nekonečných dohadů se svým partnerem. Při vytváření Vaší vzájemné dohody, byste se měli řídit těmito pravidly:

- **Rodičovská odpovědnost náleží stejně Vám oběma jako rodičům, bez ohledu na to, komu je dítě svěřeno do péče. Svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů nejsou krácena rodičovská práva druhého rodiče.**
- **Dbejte na zájem Vašeho dítěte.**
- **Každý z Vás má právo podílet se na výchově svého dítěte.**
- **Mějte na mysli, že dítě, které je v péči jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem.**

- **Nezapomínejte na svou povinnost vzájemně si sdělovat vše podstatné, co se týká dítěte, jeho zájmů a potřeb.**

Uvedená pravidla byste však měli mít na paměti i do budoucna, až budete mít péči o Vaše dítě upravenou. Dodržování těchto pravidel Vám i Vašemu dítěti zajistí bezkonfliktní fungování ve Vašem novém rodinném systému.

Po edukační schůzce, kterou jste absolvovali na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, bude následovat soudní jednání. Pokud se Vám nepodařilo uzavřít vzájemnou rodičovskou dohodu v průběhu Vaší edukace, máte možnost tuto dohodu uzavřít přímo u soudního jednání. V opačném případě se i soud bude snažit o to, aby výsledkem Vašeho rodičovského konfliktu byla dohoda. Soud může využít svou pravomoc o uložení povinnosti, využít pomoc odborného poradenského zařízení.

Pokud se i poté rozhodnete v soudním řízení pokračovat, odborné zařízení Vás povede stejným směrem – k uzavření dohody. Pokud se Vám ani v této chvíli nepodaří tuto dohodu uzavřít, soud bude mít již dosti důkazů, aby rozhodl autoritativně. Jedním z hlavních důkazů je ten, který z rodičů je více nakloněn kompromisům a dokáže lépe zachovat Vašemu dítěti dobré vztahy s druhým rodičem, toto prosím mějte na paměti.

Dovolte nám, abychom Vám na konec tohoto dopisu popřáli šťastnou cestu a pamatujte, že normální je, se nesoudit!

ZÁVĚR

Diplomová práce se zaměřovala na zkušenost sociálních pracovníků OSPOD s procesem edukace rodičů v Cochemské praxi. Byla rozdělena na dvě hlavní části, teoretickou a praktickou. Část teoretická byla rozčleněna do třech kapitol. První kapitola popisovala rodinu, její rozpad, rodičovskou odpovědnost a práva a povinnosti dětí. Kapitola druhá byla věnována Cochemské praxi. Je zde vysvětlena podstata Cochemské praxe, její vznik a etablování v České republice, základní principy a aktéři. Jeden z aktérů, konkrétně OSPOD je v této kapitole popsán podrobněji, a to z důvodu jeho role ve výzkumném šetření. Třetí kapitola je zaměřena již na konkrétní krok Cochemské praxe, kterým je edukace rodičů. Obsahuje charakteristiku jejího průběhu a používané nástroje.

Praktická část je také rozdělena do několika kapitol. Nejprve je popisována metodologie výzkumu, výzkum byl prováděn kvalitativní formou, designem výzkumného šetření byla zvolena interpretativní fenomenologická analýza. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jakou mají zkušenost sociální pracovníci OSPOD s procesem edukace rodičů v Cochemské praxi. Odpovědi byly získávány pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Následně byla popsána analýza výzkumu, doplněna o výpovědi jednotlivých respondentů. V konečné fázi výzkumu byla provedena interpretace dat, tedy jejich diskuze a následně shrnutí, které obsahuje zodpovězení jak hlavní výzkumné otázky, tak jednotlivých dílčích podotázek. Na základě zjištěných dat bylo zhotoveno i doporučení pro praxi, které obsahuje dopis rodičům, nacházejících se v neshodě. Tento dopis má sloužit jako pomůcka k edukační schůzce na OSPOD, kterou dostanou rodiče do ruky po jejím absolvování. Dopis jim má připomínat, jaké jsou jejich možnosti v následujícím postupu a především, jaké jsou jejich povinnosti.

Výsledkem výzkumného šetření bylo zjištěno, že zkušenost sociálních pracovníků OSPOD s edukací rodičů je pozitivní. Mezi hlavní přínosy edukace respondenti řadili větší úspěšnost v uzavření dohod mezi rodiči, z čehož vyplývá minimalizace jejich vzájemných dlouhodobých sporů, sdělování potřebných informací oběma rodičům společně a možnost rodičů rozhodovat o svých dětech. Uváděli velkou míru úspěšnosti edukace. Tento výsledek mě však vede k zamyšlení, zda je tento proces udržitelný a zda jeho výsledky budou stále pozitivní, vzhledem ke krátkému časovému úseku, ve kterém probíhá práce s Cochemskou praxí, nemůžeme v této chvíli posoudit, zda tyto výsledky budou dlouhodobého charakteru. Závěrem své práce konstatuji, že v rodině je nejdůležitější komunikace. Platí to jak pro komunikaci mezi partnery, tak pro komunikaci mezi rodičem a dítětem. Rodiče se musí

dokázat dohodnout na věcech, týkajících se jejich nezletilých dětí, stejně tak musí znát přání svých dětí a respektovat je. Právě Cochemská praxe má za cíl tuto komunikaci v rodině podporovat a dále rozvíjet. Můžeme tedy předpokládat, že v budoucnu započne Cochemskou praxi využívat více OSPODŮ a soudů napříč Českou republikou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALÁŽ, Roman. *Sociálně-právní ochrana je především o hledání cesty*. Sociální práce, 2011, 2(2), 19-21. ISSN 1213-6204.

BOKOVÁ, Ludmila, Václava MASÁKOVÁ, Lucie BUKOVSKÁ, Jana PROCHÁZKOVÁ, Tomáš KATRŇÁK a Kateřina SCHMIDOVÁ. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. Vydání I. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-0-4.

BRZOBOHATÝ, Robin, Martina CIRBUSOVÁ a Romana ROGALEWICZOVÁ. *Věcná práva v kostce*. Vydání I. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN 978-80-263-1010-5.

CIRBUSOVÁ, Martina a Romana ROGALEWICZOVÁ. *Cochemská praxe v České republice*. Vydání I. Brno: Tribun EU, 2015. ISBN 978-80-263-0999-4.

CLIFTON, Elizabeth, Michael LARKIN a Watts SIMON. *Giving voice and making sense in Interpretative Phenomenological Analysis. Qualitative Research In Psychology*. United Kingdom: Taylor & Francis, 2006, 3(2), 102-120. ISSN 1478-0895.

CORRADINIOVÁ, Simona, Tomáš NOVÁK a Radim VYPUŠTÁK. *Kontakt s dětmi po rozvodu*. Vydání I. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015. ISBN 978-80-7478-910-6.

ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. Vydání I. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. ISBN 80-86432-11-4.

DEMJANOVÁ, Radka a Ondřej ŠMÍD. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Vydání I. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-195-3.

DYTRYCH, Zdeněk a Zdeněk MATĚJČEK. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vydání I. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0332-7.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vydání II. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Vydání III. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOVORKA, Daniel. *Výkon veřejného opatrovnictví osob omezených ve způsobilosti k právním úkonům*. Právo a rodina, 2007, 9(9), s. 21-23. ISSN 1212-866X.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. Vydání III. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-7239-192-5.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Vydání IV. Praha: Portál, 2000. ISBN 9788071784296.

KRAUS, Blahoslav. *Člověk – prostředí – výchova*. Vydání I. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Konflikty mezi lidmi*. Vydání I. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-407-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vydání I. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. Vydání I. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Vydání I. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 97880-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: Manuál pro profesionály a rodiny*. Vydání II. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1707-7.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2012. ISBN 978-80-7421-048-8.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Vydání I. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9.

NOVOTNÁ, Věra. *Tři významné role orgánu sociálně-právní ochrany dětí*. Právo a rodina, 2004, roč. 6, č. 11, s. 1-5. ISSN 1212-866X.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vydání I. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.

POLÁK, Vladimír a Lenka WESTPHALOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce ve věcech péče soudu o nezletilé*. Právní rozhledy. 2018, 26(7), 240-248. ISSN 1210-6410.

ROGALEWICZOVÁ, Romana, KILLAROVÁ, Tereza. *Realizace Cochemské praxe v České republice*. Právo a rodina, 2015, roč. 17, č. 9.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu*. Vydání I. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1.

RUDOLPH, Jürgen. *Du bist mein Kind*. Vydání I. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, 2007. ISBN 9783896027849.

SIGMUNDOVÁ, Michaela. *Pohovory soudu z nezletilými dětmi*. Rodinné listy. Praha: Wolters Kluwer, 2022, 2(2). ISSN 1805-0824.

ŠEĐOVÁ, Klára a Roman ŠVAŘÍČEK. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání I. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Průvodce rodinnou mediací*. Vydání I. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1157-0.

ŠMÍD, Ondřej a Radka VACOVÁ. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Vydání I. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-195-3.

WILLIG, Carla. *Introducing Qualitative Research in Psychology*. Vydání II. United Kingdom: Open University Press, 2001. ISBN 978-0335221158.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Věcná práva v kostce*. Vydání I. Praha: Linde, 2014. ISBN 978-80-7201-946-5.

Legislativa

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

Elektronické zdroje

Český statistický úřad. *Pohyb obyvatelstva – rok 2021* [online]. Praha: Oddělení informačních služeb – ústředí, 2022 [cit. 2023-01-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2021>

FLOWERS, Paul, Michael LARKIN a Jonathan A SMITH. *Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, Method and Research* [online]. London: Sage, 2009

[cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14780880903340091?journalCode=uqrp20>

MATOUŠEK, Oldřich, Jana TOMEŠOVÁ, Sylva HÖNIGOVÁ, Ivana KAHOVCOVÁ a Andrea VESELÁ VONDRÁŠKOVÁ. *Cochemská praxe v regionu Písek a Milevsko* [online]. HERBIA spol., 2021 [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/Manual_zavadeni_Cochemske_praxe_pro_zucastnene_profesionaly.pdf

MATOUŠEK, Oldřich a Markéta NOVÁKOVÁ (2017). *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – Cochemská praxe*. E.psychologie, 11(2), 71-77, [cit. 2023-01-10]. Dostupné z: http://e-psycholog.eu/pdf/novakova_matousek.pdf

Metodika Cochemské praxe města Ústí nad Orlicí [online]. Ústí nad Orlicí: Podpora rozvoje sociální práce Města Ústí nad Orlicí, 2019, s. 13 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: https://www.ustinadorlici.cz/images/dokumenty/ospod/Methodika_cochemske_praxe_final.pdf

MIKULKOVÁ, Milena. *Metodika doprovázení rodičů a dětí v rozvodové a porozvodové situaci* [online]. Karviná: Akademický ústav, 2019 [cit. 2023-02-17]. Dostupné z: https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/metodika_doprovazeni_rodicu_a_deti_v_rozvodove_a_porozvodove_situaci.pdf

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2023, sp. zn. I. ÚS 3350/22 [online]. Ústavní soud. [cit. 2023-03-10]. Dostupný na: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2023/1-3350-22-nalez_-_AN.pdf

NOVÁKOVÁ, Markéta. Cochem.cz [online]. Praha. 2023 [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: <https://www.cochem.cz/>

NOVÁKOVÁ, Markéta. *Manuál etablování intedisciplinární spolupráce* [online]. Praha: Nadace Sirius, 2021, s. 57 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/09/MANUAL-final-cochem-bez-orez.pdf>

NOVÁKOVÁ, Markéta. *Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu*. Karviná: Akademický ústav, 2019 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z:

https://www.akademickyustav.cz/domains/akademickyustav.cz/wp-content/uploads/2019/10/metodika_opatrovnickeho_rizeni_cochemskeho_typu.pdf

NOVÁKOVÁ, Markéta. Zavádění interdisciplinární spolupráce [online]. Praha: Cochem.cz, 2020, s. 32 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf

OKRESNÍ SOUD, Třebíč. *Metodika průvodce cochemskou praxí územního obvodu Okresního soudu Třebíč* [online]. Třebíč: Cochemská praxe v územním obvodu OS Třebíč, 2019 [cit. 2023-02-19]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/202085971-Metodika-pruvodce-cochemskou-praxi-uzemniho-obvodu-okresniho-soudu-trebic.html>

NOVÁKOVÁ, Markéta a Pavla POLÁKOVÁ. *Metodika edukace rodičů v rozvodové situaci* [online]. Praha: Cochem.cz, 2022 [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2022/05/metodika_ekudace_rodicu_v_rozvodove_situaci.pdf

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sdílené rodičovství* [online]. Praha: Národní institut pro děti a rodinu, 2020, s. 96 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://sdilenerodicovstvi.cz/images/userfiles/proodborniky/Metodika-odbornic-onlineISBN-ochrana-web.pdf>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

IPA	Interpretativní fenomenologická analýza
OSPOD	Oddělení sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Občanský zákoník
ÚOPD	Úmluva o právech dítěte
ZSPOD	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Rovnováha rodičovství.....	72
Obrázek 2 Rodina.....	72

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Rozvody podle příčiny rozvratu manželství za rok 2021 v České republice.....	15
Graf 2 Kódování.....	45

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dopis rodičům

Příloha P II: Schéma rozhovoru

Příloha P III: Ukázka analýzy dat

PŘÍLOHA P II: SCHÉMA ROZHOVORU

1. Jakým způsobem sociální pracovníci provádějí edukaci rodičů v Cochemské praxi?

1. Jak dlouho pracujete na OSPOD?
2. Jaké je Vaše vzdělání?
3. Jaký je smysl Vaší práce týkající se práce s lidmi v rozvodovém období?
4. Jaká je role kolizního opatrovníka?
5. Jak dlouho pracujete s Cochemskou praxí?
6. Jak Cochemský model funguje v praxi, liší se od teorie?
7. Jaké kroky podnikáš Vy jako sociální pracovník OSPOD v Cochemské praxi?
8. Jak probíhá první setkání s rodiči – tedy první edukace?
9. Jaké jsou základní informace, které poskytlujete při edukaci všem rodičům?
10. Kolik edukací provádíte u jednoho páru rodičů?

2. Jak edukace rodičů přispěla ke zjednodušení práce sociálních pracovníků?

11. V čem vnímáte hlavní přínos Cochemské praxe?
12. V jakých ohledech se zlepšila práce s rodinou po zavedení Cochemské praxe?
13. Jaké vnímáte pozitiva a negativa edukace rodičů?
14. V jakém ohledu se tato edukace osvědčila?
15. Jak probíhalo řešení rozvodových případů dříve, před zavedením Cochemské praxe?
16. Kdybyste mohla vybrat, zvolila byste cestu Cochemské praxe ve své práci s rodinami?
17. Myslíte si, že by edukaci rodičů měl provádět OSPOD nebo spíše nějaká jiná instituce (např. soud)?

3. Jaký má edukace vliv na rodiče a jejich konflikt?

18. Co si myslíte o tom, jak působí Cochemská praxe na rodiče?
19. Máte přehled, v kolika Vašich případech dokázali rodiče dojít k dohodě v průběhu jejich edukace?
20. Jak rodiče reagují na poučení, které jim během edukace poskytlujete?
21. Řídí se tímto poučením?

22. Berou rodiče ohled na své děti v jejich konfliktech? Pokud ano, probíhá to během celého soudního řízení nebo až po absolvování edukace?

23. Jaké jsou Vaše další kroky, pokud edukace není úspěšná?

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA ANALÝZY DAT

T: Dobrý den, vítám Vás u dnešního rozhovoru, souhlasíte s jeho nahráváním?

R5: Dobrý den. Ano, souhlasím.

T: Děkuji. Mohu položit první otázku, jste připravena?

R5: Ano.

T: Jak dlouho pracujete na OSPOD?

R5: Od roku 1990, celou pracovní kariéru a samozřejmě jsem to proložila mateřským, takže odečteme šest let.

T: Jaké je Vaše vzdělání?

R5: Původně sociálně-právní nástavba, následně bakalářské a magisterské studium v oboru Sociální pedagogika na UTB ve Zlíně.

T: Vnímáte smysl Vaší práce týkající se práce s lidmi v rozvodovém období?

R5: Smysl to má, samozřejmě je to rodina od rodiny. Někdy ta naše osvěta nebo edukace, vůbec setkání s rodiči má někdy význam větší někdy menší, je to rodina od rodiny. Smysl v tom jednoznačně vidím.

T: Jaká je role kolizního opatrovníka?

R5: Role v rozvodových kauzách je role opatrovníka nezletilých dětí – kolizního opatrovníka, která vychází ze zákona. V podstatě plníme laicky řečeno roli advokáta těch nezletilých dětí.

T: Jak dlouho pracujete na Vašem oddělení s Cochemskou praxí?

R5: Takže Cochemská praxe k nám přišla z Německa, kde se etablovala v 90. letech, ale k nám do Česka přišla mnohem později, ale řekla bych odhadem, že tady u nás je to pět let, co byla schůzka se soudem, který začal praktikovat Cochemskou praxi.

T: Jak tento Cochemský model v praxi funguje, liší se od teorie?

R5: Cochemský model v našem OSPODU se té teorii hodně blíží. V podstatě se vychází z toho, že máme usilovat o to, aby ti rodiče se domlouvali na péči o děti, aby to byla záležitost hlavně rodičů. Myslím si, že v tomhle smyslu se to daří. Jak kdyby vnímám, že v důsledku té osvěty jsou už ti rodiče lépe připraveni a blíží se té dohodě ještě předtím, než nás navštíví.

T: Jaké kroky podnikáte Vy jako sociální pracovník OSPOD v Cochemské praxi?

R5: Ten systém náš na OSPODU je takový, že když soud rozešle rodičům usnesení o povinnosti kontaktovat opatrovníka za účelem edukace, tak potom tady paní vedoucí zachytí kontakty rodičů a jednotlivá pracovníce poté svolává schůzku s rodiči, kde se na společných jednáních domlouvají.

T: A jak probíhá konkrétně první setkání s rodiči – tedy první edukace?

R5: Takže oslovíme rodiče a pokud jsou to nějaké náročnější kauzy, pracujeme ve dvojici nebo za asistence paní vedoucí a v podstatě se domlouváme na schůzkách přes telefon nebo přes mail. A poté probíhá ta samostatná schůzka u nás v kanceláři na OSPODU a odvíjí se to už potom různě.

T: Jaké jsou základní informace, které poskytuje při edukaci všem rodičům?

R5: Konkrétně já vysvětluji rodičům roli toho opatrovníka, jak je to u nás ukotvené. Potom v podstatě podle toho, zda jsou na něčem dohodnutí, tak to jen rozvíjím, případně se na něco doptám a jímak mám strukturu otázek rozhovoru s rodiči podle rodičovských plánů, kterých je napříč republikou spousta. Nieméně to východisko a ta osnova těch rodičovských plánů je stejná, jsou tam nějaké oblasti, na které se soustředím, ptám se, zda ta jejich péče opravdu směřuje k dohodě, v jaké podobě ta jejich dohoda je.

Smysl práce s rodiči v rozvodovém období

Funkční Cochemského modelu v praxi

První edukace

Informace pro rodiče

Role kolizního opatrovníka

Dělna práce s Cochemským modelem

Soc. pracovník OSPOD v Cochemské praxi

Potom se doptávám a vysvětluji, že by měli být dohodnuti rodiče na tom, jak to bude nejenom s péčí a výživou, ale jak to bude s bydlením dítěte, jak bude mít dítě nastavený styk. Dále se doptávám na to, jak ta rodina funguje ze strany dětí ve vztahu ke zdravotnické péči, ke škole. Všechny důležité záležitosti související s péčí s rodiči projdeme, a když dojdeme k té dohodě, tak většinou sepisujeme protokol, nebo formou záznamu dle časových možností. Takže si to sesumírujeme písemně a výstupem je zpráva pro účely soudního řízení.

T: Kolik edukací provádíte u jednoho páru rodičů?

Počet edukací

R5: Když už k nám přichází alespoň s částečnou dohodou, tak jsou ty edukace jedna až dvě. Pokud jsou to komplikované případy, kdy přichází rodiče s rozdílnými návrhy nebo jsou komunikačně každý jinde, jsou jinak nastavení, mají úplně rozdílné představy, tak je to dlouhodobější věc, můžeme se scházet opakovaně a potom podle toho, jak to prochází soudem, jestli odročují či neodročují, tak to může být dlouhodobější spolupráce. Také ten počet schůzek záleží na tom, jestli je tam potřeba provádět nějaká další šetření, jestli jsou tam děti, se kterými je potřeba provést rozhovor a zjišťovat jejich procesní stanovisko, což soud podle věku dětí většinou žádá.

T: V čem vnímáte hlavní přínos Cochemské praxe?

Hlavní přínos

R5: Že si rodiče mají možnost rozhodovat o svých dětech a že těm dětem zůstává v životě jak maminka, tak tatínek.

T: V jakých ohledech se zlepšila práce s rodinou po zavedení Cochemské praxe?

R5: Myslím si, že mezi lidmi zafungovala nějaká osvěta, že využívají možnosti se dohodnout. Za mě z mého obvodu chodí více návrhů na schválení dohod, je to možná i záležitost osvěcenějších advokátů.

T: Jaké vnímáte pozitiva a negativa edukace rodičů?

Pozitiva a negativa

R5: Žádné zásadní negativa mi nepřichází na mysl, je to spíš někdy jen časové hledisko, jak to sladit. Negativně někdy vnímám zásahy některých právních zástupců, kteří pořád volí ty konfliktní strategie, ale ta myšlenka Cochemského modelu je určitě dobrá.

T: Osvědčila se Vám edukace rodičů?

Osvědčila edukace

R5: Ano, osvědčila. Myslím si, že někdy nemají lidi ti informace úplně ukotvené a mám tu zkušenost, že když jim dávám prostor, jestli je ještě něco zajímavá, zda se chtějí ještě něco doptat. Když mají menší povědomí o těch soudních procesech, tak se doptávají na tyto záležitosti. Můžu jim také zprostředkovat odborné poradenské služby, hlavně když to děti potřebují, nějakou podporu ze strany psychologů.

T: A jak probíhalo řešení rozvodových případů dříve, před zavedením Cochemské praxe?

Řešení rozvodů před Cochemem

R5: Dříve, když půjdu hodně historie, třeba v roce 1990 probíhaly rozvody a úprava poměrů k dětem v jednom řízení. V podstatě, když se shledaly nějaké závažné důvody, že rozvod manželství je proti zájmům dětí, tak manželství nebylo rozvedeno. To už se v současné době neodehrává. Vývoj se následně rozštěpil na oddělení těch rozvodových řízení. Teď musí nejdříve proběhnout rodičovská odpovědnost a teprve pak může proběhnout rozvodové řízení.

T: A ta rodičovská schůzka probíhala i dříve, nebo jak jste komunikovali s rodiči?

R5: Častěji probíhaly oddělené jednání. Teď je ta tendence těch společných edukací, tak jak to nařizuje soud. Myslím si, že je to dobře zvolené, že to nařizuje soud, protože to je větší autorita než OSPOD. Tím pádem už jsou rodiče naladěni na to, že mají absolvovat společnou edukační schůzku a je to pro nás jednodušší. Protože někdy je pro rodiče těžké sednout si k jednomu stolu.

T: Kdybyste si mohla vybrat, zvolila byste cestu Cochemské praxe ve své práci s rodinami nebo byste postupovala jako dříve?

Práce s rodinou

Preference pracovního postupu

R5: Myslím, že Cochemská praxe je vhodnější a efektivnější cesta.

T: A domníváte se, že by edukaci rodičů měla provádět spíše nějaká jiná instituce (např. soud)?

R5: Tam ty možnosti soud také má, někdy je využije. Mně osobně se to neosvědčilo, protože mě klienti říkali, že to pro ně bylo duplicitní, že tam nikam k ničemu zásadnímu nepokročili, což není vina soudu ani rodičů, ale potom ta nebyla ta provázanost těch informací. Já jsem neměla k dispozici, co tam proběhlo a sdělovali mi to ti rodiče, potom až na dožádání jsem se k těmto informacím dostala. Takže je vhodnější, když to provádí OSPOD. Přijde mi to v jiném případě náročnější na zprostředkování informací a je to možná i zatěžování rodičů, mohou jim poté unikat ty kompetence.

Působení na rodiče

T: Co si myslíte o tom, jak působí Cochemská praxe na rodiče?

R5: Z mého pohledu převážně to působí u těch lidí, kteří nejsou rozváděni na život a na smrt příznivě. Většinou mám ze strany rodičů dobré reakce a ze strany těch rodičů, kteří si budou každý hájit to svoje a nezohlední ty zájmy těch dětí, tak ti nejsou ani možná schopni ten přínos tak docenit, či si ho uvědomit. Ale převážná většina rodičů si myslím, že to vnímá příznivě, protože přece jenom při společné schůzce každý vidí, co tam zazní, je to transparentní, nebudou si zpochybňovat nějaké záležitosti, mohou se doplňovat a různé věci si na neutrální půdě dovysvětlit.

T: Máte přehled, v kolika Vašich případech dokázali rodiče dojít k dohodě v průběhu jejich edukace?

R5: Já si myslím, že většina alespoň k nějaké částečné dohodě dojde.

→ Úspěšnost edukace

T: Jak rodiče reagují na poučení, které jim během edukace poskytnete?

R5: Mají o tom někteří povědomí, podle toho, co jim řekli někteří blízcí, kteří prošli podobnou zkušeností nebo podle toho jaké mají advokáty. Někteří vítají jakoukoliv informaci, jsou ty jednání potom delší, je tam vidět ten zájem o to, jak to může probíhat, jaké jsou možnosti.

T: A řídí se Vaším poučením?

R5: Mám zkušenost, že to většinou reflektují.

→ Reakce rodičů

T: Berou rodiče ohled na své děti v jejich konfliktech?

R5: V rámci té Cochemské praxe, kdy je zdůrazňované to, že se scházíme kvůli dětem a v zájmu dětí, tak mám pocit, že většina rodičů to reflektuje, že na to slyší, že jejich společným zájmem je dobro jejich dětí. Tak to si myslím, že většina rodičů slyší, a ty nešťastné výjimky, to se bohužel dělo a bude dít vždycky.

Vnímání dětí

T: A probíhá to během celého soudního řízení nebo až po absolvování edukace?

R5: Edukaci vnímám tak, že u těch rodičů dobré postoje a dobrá vůle k dětem zesílí po vyslechnutí toho poučení, jak to na děti působí, že se nad tím většinou zamýšlí a jsou ochotni tomu přizpůsobit i své dosavadní postoje či názory.

T: Poskytnete nějaké poučení nebo informace o rozvodu rodičů i dětem?

R5: Pokud to umožňuje věk a okolnosti tomu nasvědčují, tak samozřejmě těm dětem informace dáváme. Dostávají prostor buďto u nás, když je to potřeba, tak je navštěvujeme ve školách nebo na neutrálním prostředí, ta tendence, aby to dítě bylo spíše tím nositelem těch práv, než jenom nějakým objektem tady prostě je. Takže ty děti mívají příležitost. V případě, že s dětmi nemluvíme, se alespoň u rodičů ujišťujeme, že jsou s tím dítěti srozuměné a že mají rodiče povinnost jim ty informace předávat.

T: A má poslední otázka se týká Vašich dalších kroků, které podnikáte, pokud edukace není úspěšná?

Informovanost dětí

R5: Pokud se ta dohoda nepodaří, což samozřejmě jsou takové situace. Sdělujeme poté soudu výsledek jednání a v tom soudním řízení jsou pak samozřejmě nějaké nástroje od odložení po uložení povinnosti navštívit nějaké poradenské zařízení, nasměřovat je na mediaci k psychologovi, takže tohle jsou potom takové nejčastější rozložení poradenství v čase. Pokud se ani toto nepodaří, tak jsou v rámci soudních jednání nařizovány znalecké posudky. To už jsou potom takové ty komplikované případy, které už s tou Cochemskou praxí nemají tolik společného.

T: Děkuji Vám za Váš čas, mějte se hezky, na shledanou.

R5: Rádo se stalo, na shledanou.

↓
Práce s odborníky